

Nevena Aljinović

INTIMNI FEMICID U KONTEKSTU OBITELJSKOG NASILJA: OD
NEOLOGIZMA DO NOMENKLATURE KAZNENOG DJELA
*Femicide in the Context of Domestic Violence: From Neologisms to
Nomenclature of Criminal Offenses*

UDK: 2-446 + 614.253
614.256 + 614.253.84
343.211.2(497.5)614.253
165.023.2: 616
2-468.6+174
614.253 : 343.412
616-035.7:2-468.6
343.222.4: 616-051
614.253.1: 613.6
343.618:343.61
343.121: 343.5]343.97

57

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Primljeno 9/2023

Sažetak

U kontekstu nasilja nad ženama rad se bavi problematikom intimnog femicida – tako snažnom riječju političke konotacije s prizvukom feminističkog stremljenja k prepoznavanju i definiranju rodno uvjetovanog ubojstva žena počinjenog od muškarca samo na temelju njihova rodnog statusa. U pokušaju obuhvaćanja različitih oblika ponašanja, femicid je nadmašio svoje inicijalno značenje i nadišao okvire jasne teorijske koncepcije, što je rezultirao kontraučinkom u vidu njegove nejasnoće i nepronalaženja unificirane, sveobuhvatne i općeprihvaćene definicije. Upravo je nepreciznost koncepcije femicida, ali i bojazan narušavanja neutralnosti zakonskih odredbi, za hrvatskog zakonodavca bila (snažna) prepreka njegovu inkorporiranju u kaznenopravni okvir. Također, javni diskurs o uvođenju femicida kao posebnog oblika rodno uvjetovanog ubojstava žena okupirale su antagonističke kontroverze. Unatoč navedenom, očita su bila stremljenja k izdvajanju femicida u posebnu kategoriju, različitu od ostalih oblika ubojstva upravo zbog rodne komponente, kao njegove bitne odrednice i prisutnosti nasilja nad ženama, kao njegove imanentne pertinencije. Rezultat navedenih tendencija recentne su izmjene Kaznenog zakona,

unutar kojeg je femicid našao svoje mjesto kao posebno kazneno djelo 'teško ubojstvo ženske osobe'. No, hrvatski je zakonodavac još 2011. pod utjecajem Istanbulske konvencije inkorporirao (novi) kvalificirani oblik ubojstva 'bliske osobe koju je počinitelj prije zlostavljao' koje se zbog konotacije prethodnoga nasilničkog ponašanja, može podvesti pod zajednički nazivnik s femicidom, ali samo u pogledu uskog poimanja potonjeg, kao intimnog femicida. U kontekstu navedenog u radu se analizira praksa VSRH te Visokoga kaznenog suda RH u vremenu od 1. siječnja 2013., odnosno 1. siječnja 2021. do 1. siječnja 2024. u predmetima počinjenja kaznenog djela teškog ubojstva iz čl. 111. st. 3. KZ/11 u kojem su žrtve žene, a počinitelji muškarci koji su prethodno zlostavljali žrtvu i s kojom su bili u intimnoj vezi. Nadalje, kako je 'mržnja prema ženi' bitna odrednica femicida općenito, analizirane su i presude VSRH i Visokoga kaznenog suda RH u pogledu kaznenog djela teškog ubojstva iz toč. 4. čl. 111. KZ/11 počinjenog prema ženama. Konačno, analizirani su podatci DZS-a te MUP-a o trendu kretanja nasilja i ubojstava žena, napose počinjenih od intimnog partnera. Cilj je provedenog istraživanja odgovoriti na pitanje je li, unatoč izostavljanju termina femicida iz kaznenopravnog okvira, na normativnoj razini i u sudskoj praksi, bila osigurana adekvatna zaštita najekstremnijeg oblika rodno uvjetovanog nasilja nad ženama?

Gljučne riječi: *femicid, intimni femicid, nasilje nad ženama, obiteljsko nasilje, zlostavljanje bliske osobe.*

UVOD

Dugi niz godina obiteljsko se nasilje doživljavalo kao privatna stvar, društveno prihvaćen oblik discipliniranja muških članova obitelji prema ženama.¹ Tek kasnih 70-ih godina 20. stoljeća² klima se, najprije u SAD-u, a onda i šire, počela mijenjati zahvaljujući aktivističkim pokretima koji su aktualizirali problematiku obiteljskog nasilja i pozicionirali ga na ljestvicu

¹ Neki autori ističu da je upravo predznak „obiteljsko“ ovu vrstu nasilja pozicionirao u domenu privatne sfere odmičući je iz fokusa države, znanstvene zajednice i stručne javnosti. Vidi Šprem, P., *Normativna i empirijska analiza obiteljskog nasilja u Hrvatskoj: kaznenopravni koncepti, kriminološki fenomeni, praktični izazovi i moguća rješenja*, Disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2023., str. 1.

² Slično Ajduković, D., Ajduković, M., *Nasilje u obitelji: što zdravstveni djelatnici mogu učiniti*. Medicina Fluminensis, vol. 46, br. 3, 2010., str. 293.

društvenog problema, podižući svijest i naglašavajući nužnost budućih istraživanja o ovom pitanju. Nasilje nad ženama eklatantan je oblik društveno neprihvatljiva ponašanja s kojim se žene još suočavaju u suvremenim društvima te predstavlja jednu od ključnih prepreka za postizanje egalitarnog i istinski demokratiskog društva.

U literaturi se nasilje nad ženama najčešće objašnjava kao „rezultat nejednake raspodjele moći između muškaraca i žena koja rezultira ozbiljnom diskriminacijom žena unutar društva i obitelji, čime se krši ili povređuje uživanje osnovnih ljudskih prava i sloboda.“³ Paradigma rodno uvjetovanog nasilja polazi od ideje da svaki akt nasilja nad ženama ponajprije treba promatrati kao napad na njihov rodni identitet, odvojeno od drugih oblika nasilja.⁴ Rodno uvjetovana nasilja, napose ubojstva nisu izolirani incidenti koji nastaju iznenada i neočekivano, već predstavljaju krajnji čin nasilja koje se doživljava u kontinuumu i predstavlja njegovu najekstremniju manifestaciju.⁵ Femicid je danas postao flagrantni globalni pokazatelj rodne nejednakosti i nasilja,⁶ stoga pojedini zagovornici zahtijeva njegovu separaciju od klasičnog oblika ubojstva.

Cilj je rada prikazati genezu konceptualnog poimanja femicida, s primarnim naglaskom i fokusom na intimni femicid (engl. *intimate femicide* ili *intimate-partner femicide*) kao najekstremniju manifestacija (obiteljskog) nasilja od intimnog partnera. Ubojstva žena od intimnih partnera, kao kulminacija višegodišnjeg obiteljskog nasilja, problematika su koja u RH posljednjih godina sve više okupira znanstvenu i stručnu javnost. U ozračju navedene artikulacije nasilja nad ženama i porasta broja ubojstava žena

³ Usp. Ignjatović, V. T., *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: Model koordiniranog odgovora zajednice*, Rekonstrukcija Ženski fond, Novi Sad, 2011., str. 13.

⁴ Usp. Bumiller, K., *In an Abusive State*, Duke University Press, Durham, 2008., str. 21; Bandelli, D., Porcelli, G., *Femicide in Italy. "Femminicidio," Moral Panic and Progressivist Discourse*, Sociologica, vol. 10, br. 2, 2016., str. 5.

⁵ United Nations, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Rashida Manjoo*, A/HRC/20/16, 23. May 2012., str. 4, toč. 15. U kontekstu tematike femicida, pojam roda koristi se tako da koincidira sa spolom, odnosno izvedenicom spola na „tradicionalan“ način u skladu s uvriježenim koncepcijama „muškog“ i „ženskog“ te se ne odnosi na „rodni identitet“, odnosno osobni doživljaj pojedinca kao muškarca ili žene.

⁶ Usp. Walby, S., *What is femicide? The United Nations and the measurement of progress in complex epistemic systems*, Current Sociology, 2022., str. 10.

od njihovih (bivših) partnera⁷ osnažile su tendencije za separacijom intimnog femicida od teškog ubojstva bliske osobe koju je počinitelj prije zlostavljao, budući da bliska osoba može biti i osoba s kojom počinitelj nije u intimnoj vezi. Intimni femicid pak pojmovno je uži od pojma bliske osobe, budući da se referira isključivo na sadašnjeg ili bivšeg bračnog ili izvanbračnog druga ili partnera u intimnoj vezi.⁸ Hrvatski zakonodavac, iako izostavlja rodnu konotaciju, pod normativni opis kaznenog djela teškog ubojstva iz čl. 111. KZ/11 podvodi slučajeve koji su bliski pojmu intimnog femicida (ubojstva bliske osobe koju je počinitelj prije zlostavljao u toč. 3.) ili femicida općenito (ubojstvo iz mržnje zbog spola u toč. 4. čl. 111. KZ/11).⁹ S obzirom na navedeno istražena je praksa VSRH i VKSRH u pogledu presuda za kazneno djelo teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3. i toč. 4. KZ/11 počinjenih na štetu žena. Konačno, budući da intimni femicid nužno implicira postojanje prethodnog nasilja to je u radu popraćena statistika nasilja u obitelji kroz prekršajnu i kaznenu domenu, kao i trend kretanja ubojstava žena od bliskih osoba, imajući u vidu ograničenja koja nosi tamna brojka kriminaliteta koja je kod obiteljskog nasilja svakako veća nego kod femicida.

⁷ Primjerice, u RH, iako je prisutan trend silazne putanje ukupne brojke ubojstava i ukupne brojke ubojstava žena, u 2023. god. nastavljen je trend visokog udjela ubojstava žena među bliskim osobama, napose od bivših ili sadašnjih intimnih partnera, kao i ostalih muških članova obitelji. Vidi Ljubičić, V., *Izvišće o radu za 2023.*, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Zagreb, 2024., str. 101.

⁸ Termin „sadašnji ili bivši partner u intimnoj vezi“ inkorporiran je pod okrilje „bliske osobe“ tek izmjenama i dopunama Kaznenog zakona u srpnju 2021. god. (NN 84/2021). Naime, postalo je jasno da je izvan zakonodavnog dosega ostalo sankcioniranje partnerskog nasilja unutar kratkotrajnih emocionalnih odnosa koji nisu rezultirali zajedničkim prebivalištem ili zajedničkom djecom. Takvi odnosi, koji danas nisu rijetkost, ostavljali su žrtve nezaštićene i izložene nasilju bliskih osoba (muškaraca) jer u prijašnjoj fazi, prije same eskalacije nasilja, nisu potpadale ni pod jednu zakonsku definiciju koja bi ih štitila kao žrtve obiteljskog, odnosno rodno utemeljenog nasilja.

⁹ U kontekstu ubojstva iz mržnje, bilo je prijedloga da se pojam femicida uvede u Kazneni zakon. Klub zastupnika Socijaldemokrata 1. 12. 2021. poslao je u Sabor Prijedlog da se femicid uvrsti u čl. 87. toč. 21. KZ-a koji definira zločin iz mržnje. Naime, prijedlog je bio da se femicid kvalificira kao ubojstvo u kontekstu zločina iz mržnje prema ženama, dok bi se u okolnostima kada zakonodavac nije izričito propisao teže kažnjavanje, takva kvalifikacija smatrala otegotnom okolnošću. No, Vlada je taj Prijedlog odbila smatrajući da postojeća definicija zločina iz mržnje već obuhvaća spol žrtve kao sastavnu odrednicu.

1. POJMOVNO ODREĐENJE FEMICIDA

Femicid je relativno nova koncepcija u službenim dokumentima i znanstvenoj literaturi.¹⁰ Od ranih 90-ih godina 20. stoljeća, navedenim se pojmom koriste ženski pokreti, a s prijelaza tisućljeća usvojen je i u društvenim znanostima kako bi se distingvirale karakteristike ubojstava žena i muškaraca, zamagljene korištenjem (rodno) neutralnim izrazom „ubojstvo“.¹¹ Pojam femicid u engleskom jeziku datira od početka 19. st., kada je prvi put upotrijebljen u britanskoj publikaciji,¹² a godine 1848. uvršten je i u Whartonov leksikon (*Wharton's Law Lexicon*) vođen idejom da objasni niz specifičnih oblika rodno uvjetovanog nasilja nad ženama.¹³ Whartonova definicija precizira značenje riječi s naglaskom na specifično obilježje žrtve – spol.¹⁴

U širem kritičkome feminističkom kontekstu femicid je prvotno definirala *Dianna Russell*, 1976. god. koristeći se navedenim pojmom tijekom postupka na prvome Međunarodnom sudu za zločine protiv žena, u Bruxellesu.¹⁵ Iako je riječ femicid već bila poznata u anglosaskom svijetu, *Russell* joj je dodala kritičko političko značenje i smjestila je u širi kontekst feminističke politike.¹⁶

¹⁰ Corradi, C., *Femicide, its causes and recent trends: What do we know?*, European Parliament, Policy Department for External Relations, 2021., str. 1.

¹¹ *Ibid.*

¹² Pojam datira iz 1801. godine kada je prvi put upotrijebljen u britanskoj publikaciji Johna Corrya, *The Satirical Review of London at the Commencement of the Nineteenth Century*. Usp. Konstantinović Vilić, S., *Femicid kao oblik rodno zasnovanog nasilja okvir o rodnim obilježjima kriminala*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, br. 68, 2014., str. 37; Zara, G., Freilone, F., Veggi, S., Biondi, E., Ceccarelli, D., Gino, S., *The Medicolegal, Psycho-Criminological, and Epidemiological Reality of Intimate Partner and Non-Intimate Partner Femicide in North-West Italy: Looking Backwards to See Forwards*, International Journal of Legal Medicine, vol. 133, br. 4, 2019., str. 1296.

¹³ Usp. Douglas, C. *Femicide in global perspective*, Off Our Backs, vol. 31, br. 11, 2001., str. 31–33.

¹⁴ Wharton, J. J. S., *The Law Lexicon, Or Dictionary of Jurisprudence: Explaining All the Technical Words and Phrases Employed in the Several Departments of English Law: Including Also the Various Legal Terms Used in Commercial Transactions; Together with an Explanatory as Well as Literal Translation of the Latin Maxims Contained in the Writings of the Ancient and Modern Commentators*, Spettigue and Farrance, 1848., str. 251.

¹⁵ Weil, S., *Research and prevention of femicide across Europe*, u: Weil, S., Corradi, C., Naudi, M. (ur.), *Femicide across Europe: Theory, research and prevention*, Policy Press North America office, University of Bristol, 2018., str. 5–6.

¹⁶ Usp. Grzyb, M., Naudi, M., Marcuello-Servós, C., *Femicide definitions*, u: Weil, S., Corradi, C., Naudi, M. (ur.), *Femicide across Europe: Theory, research and prevention*, Policy Press North America office, University of Bristol, 2018., str. 20.

U znanstvenu terminologiju pojam femicid uveden je kroz izučavanje nasilja nad ženama te je u članku *Caputi i Russell* iz 1990. god. prvi put upotrijebljena današnja konstrukcija femicida kao namjernog ubojstva žene od muškarca.¹⁷ *Caputi i Russell* femicid smatraju najekstremnijim oblikom nasilja nad ženama, odnosno „ubojstvo žena od muškaraca motivirano mržnjom, prijezirom, zadovoljstvom ili osjećajem vlasništva nad ženama”.¹⁸ Dvije godine poslije, 1992., *Radford i Russell* pojam femicida proširuju i na seksualno uznemiravanje, prinudnu sterilizaciju, te sakaćenje ženskih spolnih organa koji uzrokuju smrt žene.¹⁹ *Campbell i Runyan* 1998. god. redefinirali su ovaj pojam naglašavajući da sva ubojstva žena, bez obzira na motiv ili odnos žrtve s počiniteljem, treba smatrati femicidom.²⁰ *Russell* je 2001. god. ažurirala definiciju pojma femicid želeći je proširiti i naglasiti da je femicid rezultat rodne nejednakosti između spolova i dominacije muškaraca nad ženama. Štoviše, prepoznala je da žene (i djevojke) mogu biti žrtve muške dominacije zbog kulturnih normi svojstvenih pojedinim okolinama. Tako je koncepcija femicida nadišla svoje inicijalno značenje te uključila ne samo ubojstva žena koje su počinili sadašnji ili bivši partneri, već i ubojstva djevojaka od njihovih očeva ili srodnika jer su se pobunile protiv opsesivne kontrole nad svojim životima, identitetima ili seksualnim opredjeljenostima, ili zato što su odbile brak koji im je bio nametnut.²¹

Navedenim definicijama željela se istaknuti nužnost prepoznavanja i definiranja rodno uvjetovanog ubojstva žena počinjenog (iz mržnje) od muškarca, samo na temelju njihova rodnog statusa, te njegove nužne separacije od „klasičnog“ ubojstva u širem smislu. Protivnici koncepcije femicida pak smatrali su da

¹⁷ Usp. Caputi, J., Russell, D., *Femicide: Speaking the Unspeakable*, Ms.: The World of Women, vol. 1, br. 2, 1990., str. 34–37; Mršević, Z., *Nasilje i mi – ka društvu bez nasilja*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2014., str. 88.

¹⁸ Usp. Caputi, Russell, *op. cit.* u bilj. 17, str. 34.

¹⁹ Vidi Radford, J., Russell, D. E., *Femicide: the Politics of Killing Women*, Twayne Publishers, New York, 1992.; Mršević, Z. *op. cit.* u bilj. 17, str. 99; Spasić, D., Kolarević, D., Luković, Z., *Femicid u partnerskim odnosima*, Temida, vol. 20, br. 3, 2017., str. 413–414.

²⁰ Usp. Campbell, J. C., Runyan, C. W., *Femicide: Guest Editors' Introduction*, Homicide Studies, vol. 2, br. 4, 1998., str. 348; Joseph, J., *Victims of Femicide in Latin America: Legal and Criminal Justice Responses*, Temida, vol. 20, br. 1, 2017., str. 4.

²¹ Vidi Zara, G., Gino, S., *Intimate Partner Violence and its Escalation Into Femicide. Frailty thy Name Is "Violence Against Women"*, *Frontiers in Psychology*, vol. 9, 2018., str. 3.

navedena koncepcija pretjerano naglašava ubojstva žena, koja su rjeđa, jer u ukupnim statistikama ubojstava (ipak) neusporedivo više prednjače muškarci (preko 80 %).²² Alternativno je ponuđen termin rodocid (*gendercide*), kao sistematsko ubijanje pripadnika određenog roda, ali zbog svoje rodne neutralnosti nije našao na odobrenje feministkinja.²³ U novije vrijeme, pojedine studije kritiziraju binarne koncepcije seksualne orijentacije i rodnog identiteta te se zalažu za fluidnije razumijevanje ovog fenomena.²⁴

Adaptaciju femicida u meksičkom i latinoameričkom kontekstu ponudile su *Lagarde* i *Monarrez Fragoso*.²⁵ *Lagarde* je, inspirirana radovima *Russella* i *Radforda* (1992.), skovala termin *femicidio* početkom 90-ih godina 20. stoljeća kako bi opisala i pružila teorijski okvir za dramatični porast ekstremnog nasilja i ubojstava žena u Meksiku, a posebno u Ciudad Juárezu.²⁶

²² Usp. Alvazzi del Frate, A., *When the victim is a woman*, u: Geneva Declaration Secretariat, *Global burden of armed violence 2011: Lethal encounters*, Cambridge University Press, 2011., str. 113; Lubura, M., *Pojam femicida i značaj njegovog pravnog regulisanja*, *Strani pravni život*, vol. 61, br. 3, 2017., str. 118.

²³ Vidi Russell, D. E., Harmes, R.A., *Femicide in global perspective*, Teachers College Press, New York, 2001., str. 67.

²⁴ Znanstvenici koji proučavaju viktimizaciju LGBTQ+ zajednica preferiraju koncepciju „zločin iz mržnje“ (Sandholtz, N., Langton, L., Planty M., *Hate crime victimization 2003-2011*, US Department of Justice, 2013.) ili „anti-LGBT ubojstvo“ (vidi Gruenewald, J., Kelley, K., *Exploring anti-LGBT homicide by mode of victim selection*, *Criminal Justice and Behavior*, vol. 41, br. 9, 2014., str. 1130–1152) prema Corradi, op. cit. u bilj. 10, str. 1.

²⁵ Usp. Marcuello-Servós, C., Corradi, C., Weil, S., Boira, S., *Femicide: A social challenge*, *Current Sociology*, 2016., str. 968.

²⁶ Vidi Lagarde y de los Rios, M., *Antropologia, feminismo y politica: violencia femicida y derechos humanos de las mujeres*, u: Bullen M., Diez Mintegui C, (ur.) *Retos teoricos y nuevas practcas*, *Ankulegi Antropologia Elkartea*, 2008., str. 214–218; Usp. Grzyb et al., op. cit. u bilj. 16, str. 20.

Lagarde je željela naglasiti da nije riječ samo o ubojstvima žena na temelju njihova spola, već i o zločinima počinjenim zbog opće pasivnosti države u pogledu sprječavanja takvih zločina, opće politike nekažnjavanja počinitelja te nedostatku sudske zaštite. Stoga je odgovornost u širem političkom kontekstu ne samo na počinitelju već i državnim i pravosudnim strukturama zbog njihove nedovoljne angažiranosti u suzbijanju nasilja nad ženama, napose u propustu provođenja istraga kaznenih djela i sankcioniranju počinitelja. U kontekstu navedenog, nekažnjivost počinitelja i odgovornost države inkorporirani su kao sastavni elementi definicije femicida. Dakle, za *Lagarde* je ubojstvo žena državni zločin (vidi *Lagarde M.*, *El femicidio, delito contra la humanidad*, u: CEFROM, *Femicidio, justicia y derecho*, Chamber of Deputies of the Hon. Congress of the Union – 59th Legislature Mexico, 2005, str. 151–164; Sarmiento, C. B., Acosta, M. L., Roth, F., Zambrano, M., *Latin American model protocol for the investigation of gender-related killings of women (femicide/feminicide)*, United Nations High Commissioner for Human Rights, 2014., str. 13).

Latinoamerička zakonodavstva danas se koriste objema riječima naizmjenično: feminicid i femicid.²⁷

Posljednjih godina, pojam femicid proširio se u društvenim, kriminološkim i epidemiološkim istraživanjima. Dok je istraživanje femicida u Australiji i SAD-u konsolidirani trend, i u kriminologiji i u feminističkim studijama od 90-ih god. 20. st.,²⁸ njegov razvoj u Europi recentnijeg je datuma. Prvo spominjanje femicida u Europskom parlamentu datira od 2006., tijekom rasprave o „feminicidu“ u Meksiku i Gvatemali.²⁹ U Europi se femicid općenito shvaća kao ubojstvo od intimnog partnera, međutim, takvo ograničeno poimanje ne pokriva potpunu stvarnost ovog zločina.³⁰

U pogledu ovako proširenog konteksta femicida, koji inkorporira element odgovornosti države u sam njegov sadržaj, kritična je i sama Russell, iz nekoliko razloga. Prvo, zato što to znači da u situacijama u kojima su počinitelji femicida uhićeni i zatvoreni, otpada konstitutivni element femicida, neaktivnost države, pa se ti zločini, po navedenoj definiciji, više ne smatraju femicidima. Drugo, iako je nekažnjavanje počinitelja femicida možda prisutno u pojedinim zemljama, u mnogim drugim zemljama svijeta to nije slučaj, stoga je poželjno definirati femicid na način koji se može koristiti globalno, a ne izolirano. Vidi Russell, D., *The origin and importance of the term femicide*, 2011., dostupno na: https://www.dianarussell.com/origin_of_femicide.html (5. studenog 2022.).

²⁷ S oba izraza slaže se i Carcedo ističući njihovu kompatibilnost, smatrajući da termin femicid treba označivati bilo koje rodno uvjetovano ubojstvo žene, dok feminicid pokriva slučajeve u kojima femicid uključuje i odgovornost države (vidi Carcedo A., *No olvidamos ni aceptamos: Femicidio en Centroamérica 2000-2006*, CEFEMINA Feminist Centre for Information and Action, San José, Costa Rica, 2010.) Međutim, u novije vrijeme, element odgovornosti države nestao je iz izraza feminicid, stoga su izrazi femicid i feminicid postali sinonimi koji označuju rodno uvjetovana ubojstva žena (vidi i Grzyb, M., Hernandez, M., „*Still a long way ahead*”: *criminalisation of femicide and addressing impunity in Latin America: recent developments*, u: Dimitrijevic, M., Filip, A., Platzer, M. (ur.) *Femicide: A global issue that demands action*, vol. IV, ACUNS, Vienna, 2015., str. 86).

²⁸ Vidi Stout, K., *Intimate femicide: an ecological analysis*, *Journal of Sociology and Social Welfare*, vol 3, 1992., str. 29–50; Mouzos, J., *Femicide: an overview of major findings*, *Australian Institute of Criminology*, br. 124, 1999., str. 1–6; Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C., Campbell, D., Curry, M. A., Gary, F., Glass, N., McFarlane, J., Sachs, C., Sharps, P., Ulrich, Y., Wilt, S. A., Manganello, J., Xu, X., Schollenberger, J., Frye, V., Laughon, K., *Risk factors for femicide in abusive relationships: results from a multisite case control study*, *American Journal of Public Health*, vol. 93, br. 7, 2003., str. 1089–1097; Frye, V., Hosein, V., Waltermaurer, E., Blaney, S., Wilt, S., *Femicide in New York City: 1990 to 1999*, *Homicide Studies*, vol. 9, br. 3, 2005., str. 204–228.

²⁹ Dimitrijevic, M., Filip, A., Platzer, M. (ur.), *Femicide: Targeting Women in Conflict, A global issue that demands action*, vol. 3., ACUNS, Vienna, 2015., str. 56.

³⁰ Corradi, *op. cit.* u bilj. 10, str. 3.

Dakle, ideju femicida skovao je feministički pokret 70-ih 20. stoljeća kako bi politizirao i osporio muško nasilje nad ženama. Kao takav, namjeravao je apelirati na „mizogino ubijanje žena od muškaraca“ i zabilježiti „udio smrtnih slučajeva žena zbog rodno uvjetovanih uzroka“.³¹ Od samog početka, ideja femicida bila je osmišljena tako da objasni niz specifičnih oblika nasilja nad ženama koje rezultira smrću. No, iako je koncepcija skrenula pozornost na navedeni problem, širokom disperzijom definicije nasilja nad ženama – na svako ubojstvo žene – progresivno je postala preširoka i konfuzna te je izgubila velik dio svoje izvorne političke konotacije.³² Do ovog proširenja i depolitizacije koncepcije femicida djelomično je došlo i zbog rastućeg istraživačkog interesa za nasilje nad ženama, kako bi se olakšala usporedna istraživanja u različitim zemljama i jurisdikcijama. Danas većina studija primjenjuje široko tumačenje femicida, iako postoji i nekoliko kvalitativnih studija koje procjenjuju femicid u užem smislu, ispitujući namjeru počinitelja i tako odvajaju femicid od drugih oblika ubojstava žena.³³

1.1. *Femicid od intimnog partnera*

Prije nego što je skovan izraz “femicid” ubojstva žena od intimnog partnera obično su se opisivala kao “zločin iz strasti”, pri čemu je emotivna konotacija implicite sugerirala doprinos žrtve i društveno prihvaćanje.³⁴ Femicid od intimnog partnera najrasprostranjenija je podvrsta femicida.³⁵ Predstavlja kulminaciju višegodišnjeg obiteljskog nasilja,³⁶ kao posljednji korak u proce-

³¹ Usp. Radford, Russell *op. cit.* u bilj. 19, str. 3; Bloom, S., *Violence against Women and Girls: A Compendium of Monitoring and Evaluation Indicators*, MEASURE Evaluation, Chapel Hill, 2008., str. 178; Alvazzi del Frate, *op. cit.* u bilj. 22, str. 116.

³² Usp. Alvazzi del Frate, *op. cit.* u bilj. 22, str. 116.

³³ *Ibid.*

³⁴ Usp. Luffy, S., Evans, D., Rochat, R., “It is better if I kill her”: *Perceptions and opinions of violence against women and femicide in Ocotlán, Nicaragua, after Law 779*. *Violence and Gender*, vol. 2, br. 2, 2015., str. 107; Carrigan, M., Dawson, M., *Problem representations of femicide/femicide legislation in Latin America*, *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, vol. 9, br. 2, 2020., str. 7.

³⁵ Usp. Mršević, Z., *Femicid*, *Pravo i politika*, vol. 6, br. 1, 2013., str. 53.

³⁶ Usp. Taylor, R., *Slain and Slandered: A Content Analysis of the Portrayal of Femicide in Crime News*, *Homicide Studies*, vol. 13, br. 1, 2009., str. 26; Weil, S., *Making femicide visible*, *Current Sociology*, vol. 64, br. 7, 2016., str. 1128.

su marginalizacije, deprivacije, izolacije ili zlostavljanja.³⁷ Intimni femicid kulminacija je superiornosti moći, dominacije i kontrole te odraz deprivacije i degradacije žene. Prema *Moracco et al.* primarni faktor rizika za femicid jest prethodno (dugotrajno) nasilje u intimnim vezama.³⁸ Osim toga, *Campbell et al.* utvrdili su da se smrtni rizik za žene povećava do devet puta u situacijama napuštanja partnera zbog zlostavljanja.³⁹ Kada intimni partner odluči ubiti ženu, to je *de facto* zbog nemogućnosti poimanja da se žena drznula iskazati neposlušnost spram muškom autoritetu.⁴⁰ Muška autoritarnost visoko je etablirana u brojnim društvima i mnogo je povijesnih primjera društvene tolerancije na zločine kojima se vrijeđala muška čast.⁴¹ Posebice u Aziji i Africi još su prisutna ubojstva iz časti, dok se na zapadu takva ubojstva poimaju kao kršenje temeljnih ljudskih prava.⁴²

Pojedini oblici kaznenih dijela rodne konotacije bili su, do ne tako davno, sastavni dio kaznene politike i nekolicine europskih zemalja. U Španjolskoj je sve do 1963. god. zakonodavac kaznom protjerivanja, a ne zatvora, kažnjavao ubojstvo žene preljubnice, zatečene *in flagranti*, koje je počinio njezin suprug.⁴³ U Francuskoj je tek 1975. godine ukinuta odredba čl. 324. Kaznenog zakona koja je ubojstvo žene u slučaju flagrantnog preljuba smatrala privilegiranim.⁴⁴ Analogna odredba postojala je i u čl. 413. belgijskog Kaznenog zakona koja je opstala sve do 1997. god.,⁴⁵ dok je

³⁷ Corradi, *op. cit.* u bilj. 10, str. 11.

³⁸ Moracco, K. E., Runyan, C. W., Butts, J. D., *Femicide in North Carolina, 1991-1993: A statewide study of patterns and precursors*, Homicide Studies, 1998., str. 435-436; Borukgama, N., Hulathduwa, S. R., *Intimate Partner Violence Leading to Femicide: A Case Report*, Medico-Legal Journal of Sri Lanka, vol. 9, br. 2, 2021., str. 30.

³⁹ Campbell et al., *op. cit.* u bilj. 28, str. 1091.

⁴⁰ Usp. Al Agkmpari, F., *The portrayal of femicide in Greek media*, School of Journalism and Mass Communications Faculty of Economic and Political Sciences, 2020., str. 38.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*

⁴³ Vidi Llamosi, J. R. R., *La mujer en el Derecho penal español*, In XII Congreso virtual sobre Historia de las Mujeres, Archivo Histórico Diocesano de Jaén, 2020., str. 963.; Gámez, J. M. B., *El delito de uxoricidio*, Servicios Académicos Intercontinentales Malaga, España, 2017., str. 7.

⁴⁴ Usp. Arnaud, A. (2021.). *Analyse des représentations du féminicide dans la population générale*, La Faculté de Psychologie, Logopédie et Sciences de l'Éducation, Université de Liège, str. 17.

⁴⁵ U obrazloženju prijedloga zakona o ukidanju čl. 413. Kaznenog zakona navedeno je kako sporna odredba privilegira vrijednost bračne vjernosti u odnosu na

u Luksemburgu 2003. godine ukinuta odredba čl. 413. Kaznenog zakona koja je predviđala olakotne okolnosti za nanošenje tjelesnih ozljeda i ubojstvo bračnog druga u slučaju preljuba.⁴⁶ U Italiji je do 1981. god. ubojstvo žene od njezina supruga, oca ili brata iz časti predstavljalo privilegirani oblik ubojstva kažnjiv znatno manjom kaznom zatvora negoli je zakonodavac propisivao za „klasično“ ubojstvo.⁴⁷ I Engleska je dugo nje govala praksu da se ubojstvo žene preljubnice od supruga, uhvaćene *in flagrante delicto*, sankcionira blaže, odnosno kao ubojstvo iz nehaja.⁴⁸ Sporna odredba ukinuta je tek 2009. god. reformom Zakona o ubojstvu (*Homicide Act*).⁴⁹ Analogne odredbe bile su do nedavno i na snazi u zemljama Latinske Amerike, primjerice Haitiju koji je tek 2005. uklonio niz diskriminirajućih odredbi, uključujući ukidanje odredbe koja je u određenim slučajevima ekskulpirala supruga od kaznene odgovornosti za ubojstvo žene u slučaju preljuba.⁵⁰

fizički integritet pojedinca što je neodrživo u ozračju zaštite ljudskih prava pri čemu pravo pojedinca na tjelesni integritet ima prednost pred obvezom bračne vjernosti. Iz navedenog razloga, čl. 413. Kaznenog zakona više „nije u skladu s razvojem društvenih odnosa niti s vrijednostima suvremenog društva“ iz kojeg ga je razloga bilo potrebo ukinuti. Vidi Sénat de Belgique, *Proposition de loi abrogeant l'article 413 du Code pénal* (Déposée par M. Coveliers), Document parlementaire n° 1-300/1 od 21. ožujka 1996., dostupno na: <https://www.senate.be/www/?Mival=publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=1&NR=300&VOLGNR=1&LANG=fr> (12. prosinca 2023.).

⁴⁶ Vidi Grand Duchy of Luxembourg, *Implementation of the Beijing Platform for Action (1995) and the Outcome of the 23rd Special Session of the General Assembly (2000)*, *Report of the Government of the Grand Duchy of Luxembourg*, April 2004, str. 3, dostupno na: <https://www.un.org/womenwatch/daw/Review/responses/LUXEMBOURG-English.pdf> (12. prosinca 2023.).

⁴⁷ Usp. Toledo Vasquez, P. E., *Criminalisation of femicide/feminicide in Latin American countries*, *Rivista di Criminologia, Vittimologia e Sicurezza*, vol. 11, br. 2, 2017., str. 47–48; Taş, H., *Honor Killing*, u: Ross, J. I. (ur.) *Religion and Violence: An Encyclopedia of Faith and Conflict from Antiquity*, New York, 2010., str. 336.

⁴⁸ Thomas, K., *The Puritans and Adultery: the Act of 1650 Reconsidered*, u: Pennington, D.; Thomas, K. (ur.) *Puritans and Revolutionaries*, Clarendon Press, Oxford: 1978., str. 268.

⁴⁹ Usp. Kesselring, K., *The Short History of the Infidelity Defence in England*, *Legal History Miscellany*, Posts on the History of Law, Crime, and Justice, 2016., dostupno na: <https://legalhistorymiscellany.com/2016/08/08/infidelity-defence/> (10. studenog 2022.).

⁵⁰ Usp. Toledo Vasquez, *op. cit.* u bilj. 47, str. 48; Giere, J., *Women in Haiti: Ending Gender Violence*, *Haiti Health Promise*, 2013., dostupno na: <https://crudem.org/women-in-haiti-ending-gender-violence/> (15. studenog 2022.).

1.2. *Razlike u teorijskim i političkim te normativnim i empirijskim definicijama femicida*

Općenito, korištenje termina femicid u njegovu širokom⁵¹ ili uskom kontekstu⁵² ovisi o teorijskim perspektivama, vrsti provedenog istraživanja i njegovim ciljevima.⁵³ Dok teorijski i politički dokumenti obično koriste široke definicije femicida, empirijski istraživački rad i kazneno pravo imaju tendenciju koristiti se njegovom definicijom u užem smislu.⁵⁴ Navedeno zato što široke definicije femicida često uključuju ponašanja koja je teško dokazati ili ih je zbog širine opisa teško supsumirati pod određeno kazneno djelo. Stoga pojam femicida u užem smislu ne obuhvaća situacije prouzročenja smrti žena koje su posljedice nekih drugih čimbenika, a ne isključivo motiviranih rodnom determinantom.⁵⁵ Također, u kontekstu suženog poimanja femicida, prisutna je šira i uža interpretacija. Tako se pojedini autori fokusiraju samo i isključivo na ubojstvo žena koje su počinili njihovi intimni partneri, dok drugi uključuju i zločine počinjene od žrtvi nepoznatih počinitelja, primjerice, u kontekstu seksualnog napada, ili čak ubojstva trećih osoba kao kolateralnih žrtava nasilja nad ženama.⁵⁶ Potonja situacija uključuje primjere u kojima napadač ubije drugoga ženskog člana obitelji ili dijete pokušavajući

⁵¹ Identificirano je nekoliko vrsta rodno povezanih ubojstava žena: intimni femicid, neintimni femicid, femicid djece, obiteljski femicid, kolateralni femicid, sustavni seksualni femicid (neorganizirani i organizirani), femicid zbog prostitucije ili stigmatiziranog zanimanja, femicid u kontekstu trgovine ljudima, femicid u kontekstu krijumčarenja, transfobični femicid, lezbofobični femicid, rasistički femicid i femicid zbog sakaćenja ženskih spolnih organa. Također se može uključiti femicid zbog optužbi za čarobnjaštvo, usmrćenje žena zbog miraza te selektivni pobačaji ženske djece (feticid) budući da svi oni imaju rodnu komponentu. Usp. Sarmiento et. al., *op. cit.* u bilj. 26, str. 15–16; Caicedo-Roa, M., da Veiga Pereira, T., Cordeiro, R. C., *PROTOCOL: Risk factors for femicide*, Campbell Systematic Reviews, vol. 16, br. 4, 2020., str. 2.

⁵² S obzirom na odnos počinitelja i žrtve *Russell* razlikuje četiri vrste femicida: 1) femicid unutar intimnih partnerskih odnosa (sadašnji / bivši bračni ili izvanbračni partner ili partner u intimnoj vezi); 2) femicid unutar obitelji (otac, brat, ujak, djed); 3) femicid od drugih žrtvi poznatih osoba (prijatelj, učitelj, svećenik, kolega) te 4) femicid od nepoznatih počinitelja. Usp. Russell, D. E., *Femicide: Politicizing the Killing of Females*. u: PATH, MRC & WHO, *Strengthening understanding of femicide: Using Research to Galvanize Action and Accountability*, Washington DC: PATH., 2008., str. 28.

⁵³ Toledo Vasquez, *op. cit.* u bilj. 47, str. 46.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*, str. 47.

ubiti ženu,⁵⁷ ili kada muškarac ubije osobu u srodstvu ili blisku ženi „kako bi kaznio i psihički uništio ženu koju smatra svojim vlasništvom”.⁵⁸

Dakle, u oblikovanju definicije femicida prevladavala su dva pravca. Prvi se odnosio na definiciju koju je dala *Russell*,⁵⁹ prema kojoj se femicid široko definira kao „ubojstvo žena jer su žene”. Druga definicija rezultat je usmjeravanja pozornosti na pitanje intimnog femicida, koje je *Stout* definirala kao „ubijanje žena od muških intimnih partnera,”⁶⁰ a poslije su ga *Dawson* i *Gartner* modificirale uključivanjem „sadašnjeg ili bivšeg bračnog i izvanbračnog partnera.”⁶¹ *Campbell* i *Runyan* prilagodile su izraz femicid intimnog partnera kontekstu prirode odnosa žrtve i počinitelja.⁶²

Međutim, nedostatak razumijevanja što pojam femicid zapravo obuhvaća predstavlja snažnu prepreku da se on prenese u kaznenopravni okvir.⁶³ U pravnom smislu, da bi se slučaj smatrao femicidom (za razliku od klasičnog ubojstva) mora postojati implicirana namjera da se izvrši ubojstvo i dokazana povezanost između kaznenog djela i ženskog roda žrtve.⁶⁴ Naime, u skladu s načelom zakonitosti, pravna norma mora biti koncizna i jezgrovita, što *a contrario* znači da su preširoko postavljene i nejasne pravne norme, vođene željom obuhvaćanja što većeg broja

⁵⁷ Carcedo A., Sagot M., *Femicidio en Costa Rica. 1990- 1999*, Pan American Health Organisation - Women, Health and Development Programme, San José, Costa Rica, 2000, str. 11.

⁵⁸ Usp. Toledo Vasquez, *op. cit.* u bilj. 47, str. 47.

⁵⁹ Widyono, M., *Conceptualising Femicide*, u: Strengthening understanding of femicide. Using research to galvanize action and accountability, World Health Organization, Intercambios, Washington DC, 2008., str. 7.

⁶⁰ Stout, K. D., *Intimate Femicide: A National Demographic Overview*, Journal of Interpersonal Violence, vol. 6, br. 4, 1991., str. 476–485.

⁶¹ Dawson, M., Gartner, R., *Differences in the characteristics of intimate femicides: the role of relationship state and relationship status*, Homicide Studies, vol. 2, br. 4, 1998., str. 378.

⁶² Campbell, Runyan, *op. cit.* u bilj. 20.

⁶³ Usp. Rittossa, D., Škorić, M., *Abandoned and forgotten? Violent deaths of previously abused female victims in Croatia*, Pravni vjesnik, vol. 37, br. 3 – 4, 2021., str. 13.

Walby navodi da femicid i drugi oblici nasilja inkorporiraju pet rodni dimenzija: spol žrtve, spol počinitelja, odnos počinitelja i žrtve (intimni partner ili drugi član obitelji), seksualnu dimenziju (npr. silovanje) i rodnu motivaciju (vidi *Walby*, *op. cit.* u bilj. 6, str. 12).

⁶⁴ Domazetoska, S., Platzer, M., Plaku, G., *Femicide. A global issue that demands action*, vol. 2. ACUNS, Liaison Office, Vienna, 2014., str. 116.

zabranjenih ponašanja, u koliziji s navedenim načelom. Upravo iz navedenog, a u nedostatku konsenzualnog pristupa definiranju fenomena femicida, kao i njegovoj kaznenopravnoj opravdanosti s aspekta opće teorije prava, pravne logike, pa i filozofije prava, izostala je i njegova implementacija unutar kaznenopravnih odredbi mnogih europskih zemalja kontinentalno pravne tradicije.

3. IZAZOVI U STATISTIČKOM PRAĆENJU FEMICIDA

Pri statističkom evidentiranju femicida iskristaliziralo se nekoliko pragmatičnih pitanja. Prvo pitanje koje se nameće jest treba li taj pojam uključiti ili isključiti žene kao počinitelje. Naime, u rijetkim slučajevima počinitelji femicida mogu biti žene, bilo lezbijske partnerice ili rodbina,⁶⁵ stoga pojedini autori smatraju da je ograničavanje definicije femicida samo na žene koje su ubili muškarci neprikladno.⁶⁶ *Crawford i Gartner* izvorno nisu ograničile svoju definiciju (samo) na muške partnere.⁶⁷ *Mathews et. al.* uključili su istospolne partnere u svoju definiciju intimnog femicida za nacionalnu studiju o ubojstvu žena u Južnoj Africi.⁶⁸ *Glass et al.* također su uključile istospolne partnere i opisno analizirale te slučajeve u zasebnoj publikaciji.⁶⁹ Drugo pitanje koje se nameće jeste klasifikacija ubojstava od drugih članova obitelji osim sadašnjih ili bivših intimnih partnera. Istraživanja provedena u Južnoj Africi i Latinskoj Americi klasificirala su intima ubojstva kao „ubojstva koja su počinili muškarci s kojima je žrtva bila u intimnoj vezi, (ali i neintimnom odnosu u) zajedničkom kućanstvu ili sličnom odnosu“.⁷⁰ Treće pitanje tiče se kategorizacije ubojstava žena koja su posljedica međuljudskog ili drugog oblika nasilja koje je također rezultat muške dominacije, kao što je ubojstvo žena tijekom oružanog sukoba i drugih okolnosti u

⁶⁵ Vidi Weil, *op. cit.* u bilj. 15, str. 1.

⁶⁶ Grzyb et al., *op. cit.* u bilj. 16, str. 25–26.

⁶⁷ Vidi Crawford, M., Gartner, R., *Women Killing: Intimate Femicide in Ontario, 1974–1990*, Women We Honour Action Committee, Toronto, Ontario, 1992.

⁶⁸ Vidi Mathews, S., Abrahams, N., Martin, L. J., Vetten, L., van der Merwe, L., Jewkes, R., *Every six hours a woman is killed by her intimate partner: A national study of female homicide in South Africa*, MRC Policy Brief, br. 5, 2004., str. 1–4.

⁶⁹ Vidi Glass, N., Koziol-McLain, J., Campbell, J., Block, C. R., *Female-perpetrated femicide and attempted femicide: a case study*, Violence Against Women, vol. 10, br. 6, 2004., str. 606–625.

⁷⁰ Vidi Rojas, S., Maturana, C., Maira, G., *Femicidio en Chile*, Corporación La Morada, Santiago, Chile, 2004.; Widyono, *op. cit.* u bilj. 59, str. 8.

kojima žene mogu biti žrtve zbog svog spola.⁷¹ Nedostatak zajedničkih smjernica u klasifikaciji i definiranju slučajeva ubojstava intimnog partnera onemogućuje dobivanje pouzdanih podataka za usporedbu s drugim državama i jurisdikcijama.

Međutim, prihvaćanje pojma femicid prvi je korak u podizanju javne svijesti.⁷² Iako je pojam femicid i dalje sporan,⁷³ sve su očitija suglasja da su definicije važne za učinkovito i ujednačeno mjerenje njegove prevalencije,⁷⁴ a mjerenja prevalencije pak važna su za politiku suzbijanja takvih ponašanja.⁷⁵ S obzirom na navedeno, Ujedinjeni narodi 2017. pozvali su države na uspostavu promatračkih tijela za sveobuhvatno nadgledanje i prikupljanje podataka o femicidu (*femicide watches* ili *observatories*) kako bi pomogli zakonodavnim tijelima u rješavanju ovog problema, usmjeravajući se na ciljne mehanizme prevencije.⁷⁶

Praćenje i izračunavanje stope femicida popraćeno je poteškoćama u prirodi i opsegu njegove provedbe te je iznimno izazovno i zbog niza razloga povezanih s dostupnim podatcima.⁷⁷ Većina studija femicida kvalitativne su, a ne kvantitativne prirode iz različitih razloga.⁷⁸ Razvrstavanje ubojstava prema spolu žrtve koristan je način mjerenja smrtonosnog nasilja počinjenog nad ženama. Međutim, podatci temeljeni samo na spolu, *per se*, nisu dostatni za analizu prevalencije femicida budući da se vrlo rijetko bilježe okolnosti i motivi počinjenja kaznenog djela u kombinaciji s neprijavlivanjem prijašnjeg obiteljskog nasilja. UNODC, EUROSTAT i EUROPEAN SOURCEBOOK predstavljaju

⁷¹ Usp. Widyono, *op. cit.* u bilj. 59, str. 10; Al Agkmpari, *op. cit.* u bilj. 40, str. 32–33.

⁷² Usp. Al Agkmpari, *op. cit.* u bilj. 40, str. 43.

⁷³ Vidi Weil, S., Corradi, C., Naudi, M., *Femicide across Europe: Theory, Research, Prevention*, Policy Press North America office, University of Bristol, 2018.; Howe, A., Alaatinoglu, D. *Contesting Femicide: Feminism and the Power of Law (Revisited)*, Routledge, Abingdon, 2019.

⁷⁴ Dawson, M., Carrigan, M., *Identifying femicide locally and globally: Understanding the utility and accessibility of sex/gender-related motives and indicators*, *Current Sociology*, vol. 69, br. 5, 2020., str. 682–704.

⁷⁵ Usp. Walklate, S., Fitz-Gibbon, K., *Re-imagining the measurement of femicide: From 'thin' counts to 'thick' counts*, *Current Sociology*, vol. 71, br. 1, 2023., str. 29.

⁷⁶ Usp. Hemblade, H., Filip, A., Hunt, A., Jasser, M.; Kainz, F., Gerz, M., Platzer, K., Platzer, M. (ur.), *Femicide, vol. VII: Establishing a Femicide Watch in Every Country*, ACUNS Vienna Liaison Office, 2017., str. 1.

⁷⁷ Usp. Bloom, *op. cit.* u bilj. 31, str. 147.

⁷⁸ Weil, S., Kouta, C., *Femicide: A Glance through Qualitative Lenses*, *Qualitative Sociology Review*, vol. 13, br. 3, 2017., str. 9–10. Upravo zbog vrlo niske incidencije femicida, metodološki gledano, kvalitativan pristup najprimjereniji je, stoga uglavnom prevladavaju kvalitativne (nacionalne) studije.

ključne europske platforme za provedbu empirijskih istraživanja o (kriminalu općenito, pa tako i) femicidu. UNODC je najpouzdaniji međunarodni izvor kvantitativnih podataka o femicidu.⁷⁹ Inicijativa *Femicide Watch*, usmjerena je na prevenciju femicida prikupljanjem podataka na nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini,⁸⁰ što omogućuje identificiranje nedostataka u nacionalnim zakonima, prepoznavanje manjkavosti zaštitnih mehanizama i poboljšanje preventivnih mjera.⁸¹

UNODC procjenjuje da je 2022. god. ubijeno 89 000 žena od koje je brojke 55 % ubojstava počinjeno od njihovih intimnih partnera ili drugih članova obitelji.⁸² To znači da u prosjeku svakih 11 minuta jednu ženu ili djevojku ubije bliska osoba.⁸³

U kontekstu ograničenja praćenja femicida treba imati na umu i izazov tamne brojke koji se u posljednjih nekoliko godina, posebno u odnosu na studije ubojstava (posljedično i femicida), pokazao kao znatno ozbiljniji nego je izvorno pretpostavljen.⁸⁴ Tamna brojka kriminaliteta odražava se na znanstveno-istraživački opus jer dovodi do nepotpunog uvida u sukus razmatranja što rezultira nepotpunim, fragmentarnim te posljedično spekulativnim rezultatima istraživanja.⁸⁵

4. FEMICID: KVALIFICIRANO UBOJSTVO ILI KAZNENO DJELO *PER SE*?

Za razliku od „klasičnog“ ubojstva žena, izraz femicid politički je obojen da osvijesti ubojstvo žena zbog njihova roda.⁸⁶ Riječ je zapravo o neologizmu za skriveni društveni fenomen koji se

⁷⁹ Corradi, *op. cit.* u bilj. 10, str. 1.

⁸⁰ Države u suradnji s relevantnim dionicima na godišnjoj razini prikupljaju i objavljuju podatke o femicidu, razvrstane prema dobi, spolu i etničkoj pripadnosti počinitelja i žrtava, s naznakom njihova odnosa.

⁸¹ Corradi, *op. cit.* u bilj. 10, str. 8.

⁸² UNODC, *Gender-related killings of women and girls (femicide/feminicide), Global estimates of female intimate partner/family-related homicides in 2022, 2023.*, str. 3.

⁸³ UNODC, *Killings of women and girls by their intimate partner or other family members, Global estimates 2020.*, 2021., str. 7.

⁸⁴ Vidi Getoš Kalac A.-M., *Violence in the Balkans First findings from the Balkan Homicide Study*, Springer, 2021., str. 36; Getoš Kalac, A.-M., Pribisalić, D. *Tamna i svijetla strana tamne brojke kriminala: o izazovima istraživanja nepoznanica i blagoslovu neznanja*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 70, br. 5, 2020., str. 654–655.

⁸⁵ Usp. Getoš Kalac, Pribisalić, *op. cit.*, bilj. 84, str. 638.

⁸⁶ Weil, S., Naudi, M., *Towards a European Observatory on Femicide*, u: Weil, S., Corradi, C., Naudi, M. (ur.), *Femicide across Europe: Theory, research and prevention*, Policy Press North America office, University of Bristol, 2018., str. 167.

podize na pijedestal važnih političkih tema, napose da to nije „samo ubojstvo“.⁸⁷ U većini zemalja Europske unije, femicid ne predstavlja zasebnu pravnu kategoriju u sustavu kaznenog pravo- suđa te se, kao ekstremni oblik obiteljskog nasilja koji rezultira smrću, podvodi pod kazneno djelo ubojstva ili teškog ubojstva, pri čemu posebne rodno povezane značajke ovoga društvenog fenomena ostaju zanemarene.⁸⁸ Drugim riječima, razvoj kazne- ne politike usredotočio se na prepoznavanje nasilja nad ženama i ubojstva intimnog partnera kao ozbiljnog pitanja kršenja ljud- skih prava i javnog zdravlja.⁸⁹

S druge strane, kaznenopravni pristup rješavanju proble- ma femicida u latinoameričkim zemljama ogleda se kroz inkri- minaciju femicida kroz odredbe kaznenog prava⁹⁰ ili donošenjem posebnog zakona.⁹¹ Neke zemlje Latinske Amerike klasificira- le su femicid kao zasebno kazneno djelo, dok su druge unijele izmjene u postojeća kaznena djela, propisujući otegotne okol- nosti počinjenja djela. Tako je Peru⁹² uveo kazneno djelo femici- da reformiranjem već postojećeg kaznenog djela *parricide*, stoga

⁸⁷ Usp. Bandelli, Porcelli, *op. cit.* u bilj. 4, str. 15.

⁸⁸ Usp. Weil, *op. cit.* u bilj. 15, str. 2.

EIGE (*European Institute for Gender Equality*) objavio je popis zakonskih defini- cija femicida u državama članicama (EU27 i Ujedinjeno Kraljevstvo), na temelju informacija prikupljenih 2016. godine i ažuriranih 2020. U vrijeme provođenja istraživanja, niti jedna država nije ponudila pravnu definiciju femicida niti ga je podvela pod okrilje kaznenog zakona. Međutim, šest država članica (Belgija, Francuska, Hrvatska, Litva, Portugal i Španjolska) uvele su rodno nasilje, odno- sno mržnju, prijezir ili neprijateljstvo prema osobi na temelju spola kao otegotnu okolnost. Također, trinaest država članica (Austrija, Bugarska, Estonija, Francu- ska, Grčka, Hrvatska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Portugal, Slovačka, Špa- njolska i Švedska) normiralo je ubojstvo sadašnjeg ili bivšeg intimnog partnera kao otegotnu okolnost. Usp. EIGE, *Measuring femicide in the EU and internation- ally: an assessment*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021., str. 29. No, u 2022. godine pojam femicida izvršio je „proboj“ u europsko zakonodavno uređenje, najprije kroz odredbe zakona o zaštiti žena od nasilja (u obitelji), a poslije i kroz odredbe kaznenih zakona pojedinih europskih zemalja.

⁸⁹ Usp. UNODC, *Global study on homicide. Gender-related killing of women and girls*, Vienna, 2018., str. 52.

⁹⁰ Sedam zemalja odlučilo se na inkriminaciju femicida izmjenama odredbi kazne- nog zakona: Argentina, Brazil, Čile, Dominikanska Republika, Ekvador, Hondu- ras i Meksiko.

⁹¹ Devet zemalja donijelo je posebne zakone o sprječavanju nasilja nad ženama koji obuhvaćaju sve aspekte femicida: Bolivija, El Salvador, Gvatemala, Kolumbija, Kostarika, Nikaragva, Panama, Peru i Venezuela. Usp. Carrigan, Dawson, *op. cit.* u bilj. 34, str. 5.

⁹² Código Penal Peruano, 2022., čl. 107.

je femicid samo varijanta ubojstva. Argentina,⁹³ Venezuela⁹⁴ i Kolumbija,⁹⁵ normirale su femicid kao otegotnu okolnost kaznenog djela ubojstva. Zemlje poput El Salvadora,⁹⁶ Gvatemale,⁹⁷ Kostarike⁹⁸ i Nikaragve⁹⁹ donijele su posebne zakone o femicidu, dok je za ostale zemlje Latinske Amerike svojstveno uvođenje samostalne odredbe koja je u potpunosti posvećena femicidu. U kaznenim zakonima Bolivije,¹⁰⁰ Brazila,¹⁰¹ Čilea,¹⁰² Dominikanske Republike,¹⁰³ Ekvadora,¹⁰⁴ Hondurasa,¹⁰⁵ Meksika,¹⁰⁶

⁹³ Izmjenama i dopunama Kaznenog zakona br. 26.791 od 11. prosinca 2012. (*Ley núm. 26791 de modificación del Código Penal*) iako se eksplicite ne koristi pojam femicid, on je inkorporiran pod okrilje odredbe čl. 80., st. 2, toč. 11. „Ubojstvo žene od muškarca, a koje je rodno uvjetovano“.

⁹⁴ Código Penal de Venezuela, čl. 408., st. 3.a. Također donesen je i Organski zakon o pravu žena na život bez nasilja, čl. 65. (*Ley Orgánica sobre el derecho de las mujeres a una vida libre de violencia* - G.O 38668 de 23/4/2007).

⁹⁵ Zakon br. 1257 iz 2008. godine propisuje femicid kao otegotnu okolnost. Kolumbija je, pak, još 2008. godine usvojila Russellovu definiciju femicida kao „ubojstva žene zato što je žena“, ali je zbog konceptualnih poteškoća koje je izazvala takva formulacija, 2015. god. izmjenama kaznenog zakonodavstva inkorporirano taksativno navođenje okolnosti pod kojima se ubojstvo žene smatra femicidom. Vidi Carrigan, Dawson, *op. cit.* u bilj. 34, str. 8.

⁹⁶ Poseban sveobuhvatni Zakon za život bez nasilja nad ženama, donesen 2010., čl. 45. (*Ley Especial Integral para una Vida Libre de Violencia para las Mujeres*, Decree No 520, 2010.).

⁹⁷ Zakon protiv femicida i drugih oblika nasilja nad ženama iz 2008. (*Ley contra el Femicidio y otras Formas de Violencia Contra la Mujer*), čl. 6.

⁹⁸ Kostarika je prva zemlja u Latinskoj Americi koja je donijela zakon o femicidu (*Ley de Penalización de la Violencia Contra las Mujeres. Ley No.8589*) 2007. god. Zakon normira samo femicid intimnog partnera, što znači da između žrtve i počinitelja mora postojati brak ili izvanbračna zajednica. Ostala rodno povezana ubojstva žena zakonodavac ne smatra femicidom.

⁹⁹ Zakon br. 779 protiv nasilja nad ženama i izmjene Kaznenog zakona br. 641, donesene 2012. god., (*Ley núm. 779 integral contra la violencia hacia las mujeres y de reformas a la Ley núm. 641 “Código Penal”*), čl. 9.

¹⁰⁰ Izmjenama i dopunama Kaznenog zakona br. 348 (*Ley 348*), od 2013., čl. 252bis.

¹⁰¹ Femicid je izmjenama Kaznenog zakona iz 2015. (*Feminicidio con el advenimiento de la Ley n° 13.104/2015*) inkorporiran unutar njegovih odredbi, čl. 121.

¹⁰² Devetom reformom Kaznenog zakona (*Ley No. 20480*) od 14. prosinca 2010. uveden je čl. 390.bis.

¹⁰³ Novi Kazneni zakon (*Ley N° 550/2014. Nuevo Código Penal de la República Dominicana*) u odredbi čl. 100. inkriminira femicid kao „namjerno ubojstvo žene s kojom je počinitelj u vezi ili je bio u vezi“.

¹⁰⁴ Novi Kazneni zakon (*Código Orgánico Integral Penal*), koji je stupio na snagu 10. veljače 2014., u čl. 141. propisuje „tko ubije ženu jer je žena“, dok u čl. 142. posebno normira otegotne okolnosti počinjenja femicida.

¹⁰⁵ Izmjene i dopune Kaznenog zakona iz 2013., čl. 118. (*Resoluton 23-2013*).

¹⁰⁶ Čl. 325. Federalnog kaznenog zakona (*Federal Penal Code*) predviđa kaznu od 40 do 60 godina za femicid.

Paname¹⁰⁷ i Perua¹⁰⁸ opisi femicida obuhvaćaju različite oblike bića kaznenih djela. Tako pojedini zakoni inkorporiraju objektivne elemente u opise kaznenog djela, kao što je kontekst „nejednakih odnosa moći“,¹⁰⁹ ili subjektivne elemente, kao što su „mržnja ili prijezir prema ženama“¹¹⁰ ili „ubojstvo zbog (ženskog) spola“.¹¹¹ Dok većina država koja inkriminira femicid kao poseban oblik ubojstva ne radi distinkciju između situacija u kojima je žrtva poznavala počinitelja od onih u kojima nije, neke zemlje, poput Čilea, Dominikanske Republike, Kostarike i Perua isključivo ograničavaju femicid na kaznena djela počinjena od intimnog partnera.¹¹²

Ovakav latinoamerički pristup karakterizira „simbolična uporaba kaznenog prava“.¹¹³ Suočeni sa sustavnim kršenjem ženskih prava i vrlo visokim stupnjem nekažnjivosti počinitelja, strukturna revizija zakonodavnog okvira, kao posebna mjera, smjerala je ubrzanju kulturološkog poimanja i prepoznavanja femicida kao negativnog nusprodukta nasilja nad ženama.¹¹⁴ Međutim, zakoni koji uključuju široki spektar počinitelja kaznenog djela femicida

¹⁰⁷ Izmjenama Kaznenog zakona iz 2013. (*Ley 82 de 2013*), inkorporirana je odredba čl. 132.A kojom je femicid normiran kao poseban oblik ubojstva („ubojstvo žene“) za koji zakonodavac taksativno nabraja deset modaliteta počinjenja. Navedenim je element spola inkorporirani kao bitno obilježje bića kaznenog djela. Više o pojedinim oblicima počinjenja kaznenog djela vidi Ministerio Público Procuraduría General de la Nación, *Texto único del Código penal de la República de Panamá (Comentado)*, 2016., str. 93–96, dostupno na: <https://ministeriopublico.gob.pa/wp-content/uploads/2016/09/codigo-penal-2016.pdf> (10. studenog 2022.).

¹⁰⁸ Zakon 30068 iz 2013. o izmjenama i dopunama kaznenog zakona, inkorporira kazneno djelo femicida u čl. 108.A i predviđa otegotne okolnosti počinjenja ubojstva u čl. 107. (*Ley 30068 que incorpora el artículo 108-a alcódigo penal y modifica los artículos 107, 46-b y 46-c del código penal y el artículo 46 del código de ejecución penal, con la finalidad de prevenir, sancionar y erradicar el feminicidio*).

¹⁰⁹ Npr. Ekvador, čl. 142. Kaznenog zakona; Panama, čl. 132-A toč. 10. Kaznenog zakona te Guatemala, čl. 6. Zakona protiv femicida i drugih oblika nasilja nad ženama i Nikaragva, čl. 9. Zakona protiv nasilja nad ženama.

¹¹⁰ Npr. El Salvador, čl. 45. Posebnog sveobuhvatnog zakona za život bez nasilja nad ženama (*Ley especial integral para una vida libre de violencia para las mujeres - Decreto N° 520*).

¹¹¹ Npr. Ekvador, čl. 142. Kaznenog zakona; Kolumbija, čl. 104. Kaznenog zakona; Panama, čl. 132-A toč. 10. Kaznenog zakona; Peru, čl. 108-B kaznenog zakona.

¹¹² Vidi Toledo Vasquez, *op. cit.* u bilj. 47, str. 50.

Istraživanja u Argentini, Brazilu, Dominikanskoj Republici, Kostariki i Meksiku otkrila su da je 80 % svih femicida počinjeno od intimnog partnera ili osobe koju je žrtva poznavala, dok je taj postotak, primjerice u El Salvadoru i Kolumbiji, bio manji od 25 %. Vidi Carrigan, Dawson, *op. cit.* u bilj. 34, str. 7.

¹¹³ EIGE, *op. cit.* u bilj. 88, str. 28.

¹¹⁴ *Ibid.*

„često prenose sociološke ili antropološke koncepcije u kazneno pravo bez preciznosti koju zahtijeva načelo zakonitosti“.¹¹⁵ Ilustrativni primjeri za to su upotreba nomenklature „mizoginija“ ili ubojstvo žene „zato što je žena“ ili korištenje termina kao što su „nejednaki odnosi moći“. Kaznene definicije femicida mogu uključivati elemente koje je vrlo teško dokazati, stoga neće imati nikakvu praktičnu primjenu.¹¹⁶ Pojedini su autori¹¹⁷ raspravljali i o konceptualnim poteškoćama koje se pojavljuju prilikom primjene načela zakonitosti i proporcionalnosti koji nalažu da se za slična kaznena djela izriču slične kazne, stoga kazna za ubojstvo žene ne može biti nerazmjerno stroža od kazne za ubojstvo muškarca u sličnim okolnostima.¹¹⁸

Upravo je načelo jednakosti, koje je imanentno i intrinzično francuskomu pravnom sustavu, predstavljalo snažnu prepreku uvođenja femicida u kaznenopravni okvir. Naime, posebno bi distingviranje kaznenih djela koje su počinili muškarci nad ženama, od drugih kaznenih djela, impliciralo da će muškarci i žene koji počine isto kazneno djelo (ubojstvo) biti različito tretirani, što je u koliziji s načelom jednakosti i potencijalno neustavno. Iako je inkorporiranje femicida pod okrilje francuskog kaznenog zakona trenutačno malo vjerojatno, Francuska parlamentarna komisija naglasila je važnost institucionalne uporabe izraza „femicid“ i predložila rezoluciju kojom bi se istaknuo prioritet borbe protiv nasilja nad ženama i prepoznavanja specifičnosti femicida.¹¹⁹ S druge strane, u Španjolskoj je donošenje Organskog zakon o sveobuhvatnim mjerama zaštite od rodnog nasilja od 28. prosinca 2004.¹²⁰ rezultiralo izmjenama pojedinih odredbi brojnih zakona, između ostalog i Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku. Inkorporacija odredbe čl. 153.

¹¹⁵ Usp. Toledo Vasquez, *op. cit.* u bilj. 47, str. 50.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ Vidi Toledo Vásquez, P., *Feminicidio - Consultoría para la Oficina en México del Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los derechos humanos*, OHCHR, México, 2009., str. 70–73.

¹¹⁸ EIGE, *op. cit.* u bilj. 88, str. 28–29.

¹¹⁹ Vidi EIGE, *op. cit.* u bilj. 88, str. 29; Assemblée nationale, Proposition de résolution visant à rappeler le caractère prioritaire de la lutte contre les violences faites aux femmes et à reconnaître le caractère spécifique des féminicides, 2020., predstavila Fiona Lazaar dostupno na: http://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/rapports/ega/115b2695_rapport-information (6. prosinca 2022.).

¹²⁰ Vidi Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género, dostupno na: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760> (6. prosinca 2022.).

st. 1. u španjolski Kazneni zakon,¹²¹ kojom je pooštrena kazna za kaznena djela s elementima (rodno uvjetovanog) nasilja, napose muškaraca spram žena, pokrenula je pitanje njezine ustavnosti. No, Ustavni sud¹²² istaknuo je da je „kompenzacija nejednakosti najbolji način za postizanje istinske jednakosti“. Ova odluka o ustavnosti zakona potvrđuje da načelo ravnopravnosti nije povrijeđeno jer je zakonom normirano da su određena kaznena djela, ona koja su počinili muškarci, ozbiljnija zbog samog konteksta u kojem se javljaju, budući da se temelje na neravnopravnosti spolova unutar intimnih partnerskih odnosa. Švedski je zakonodavac također prepoznao određena rodno uvjetovana kaznena djela te je pod Glavu IV. naslova “Kaznena djela protiv slobode i mira”, normirao kazneno djelo “Teško kršenje integriteta žene” (4a §),¹²³ u kojem je počinitelj muškarac, a žrtva njegova sadašnja ili bivša supruga ili izvanbračna supruga.¹²⁴ Italija je u kolovozu 2013. god. donijela Zakonsku uredbu 93/2013 (*Decreto Legge*) koja sadržava niz praktičnih mjera kojima se jamči zaštita žrtava od nasilja u cilju suzbijanja femicida.¹²⁵

Iako u Španjolskoj, na nacionalnoj razini, pojam femicida nije inkorporiran u kazneno zakonodavstvo, pojedine španjolske autonomne zajednice uključile su definiciju femicida (odnosno

¹²¹ Código Penal, dostupno na: <https://www.conceptosjuridicos.com/codigo-penal-articulo-153/> (6. prosinca 2022.).

¹²² Odluka Ustavnog suda 59/2008 od 14. svibnja 2008., BOE br. 135 od 4. lipnja. 2008., dostupna na: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-T-2008-9606> (6. prosinca 2022.).

¹²³ The Swedish Criminal Code, str. 31–32., dostupno na: <https://www.government.se/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf> (6. prosinca 2022.).

¹²⁴ Vidi Duran Febrer, M., *The framework law on integrated protection measures againsts gender violence in Spain. Legal and Feminist Analysis of the Spanish Organic Act 1/2004 of 28 December 2004*, Mujeres en Red, 2005., dostupno na: <https://www.mujiresenred.net/spip.php?article275> (10. prosinca 2022.).

¹²⁵ Iako Uredba sadržava svega 12 članaka, oni su jasni, inovativni i smjeraju učinkovitoj zaštiti žrtava nasilja kako bi se spriječio femicid. Predložene mjere obuhvaćaju, između ostalog: obvezno uhićenje *in flagrante delicto* u slučaju nasilja u obitelji; pooštavanje sankcija; otegotne okolnosti pri odmjeravanju kazne za nasilje počinjeno u prisutnosti maloljetnika te seksualno nasilje nad trudnom ženom; produljenje mjera zabrane približavanja žrtvi (i mjestima koja žrtva posjećuje); hitnost postupka koji se tiču femicida i nasilja u obitelji te besplatna pravna pomoć žrtvama seksualnog nasilja i nasilja u obitelji bez obzira na prihode. Vidi DECRETO-LEGGE 14 agosto 2013, n. 93, dostupno na: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legge:2013;93~art3#:~:text=Disposizioni%20urgenti%20in%20materia%20di,e%20di%20commissariamento%20delle%20province> (1. travnja 2023.).

femicida) u svoje regionalne zakone, poput Navarre (2015.),¹²⁶ Kanarskih otoka (2017.),¹²⁷ Andaluzije (2018.)¹²⁸ i Castilla-La Manch (2018.).¹²⁹ U lipnju 2022. Malta je postala prva europska država koja je inkorporirala femicid pod okrilje Kaznenog zakona u čl. 211. A.¹³⁰ Cipar je u srpnju iste godine uvrstio odredbu o femicidu unutar odredbi posebnog Zakona o sprječavanju i borbi protiv rodnog nasilja i nasilja u obitelji i s njim povezanim pitanjima.¹³¹ U Belgiji je savezna vlada u listopadu 2022. usvojila nacrt prijedloga „Zakona o sprječavanju i borbi protiv femicida, rodno uvjetovanih ubojstava i nasilja koje im prethodi”¹³² koji je stupio na snagu u srpnju 2023. god. Navedenim je Belgija napravila revolucionarni iskorak u načinu borbe protiv femicida i postala prva europska država koja je donijela takav sveobuhvatan zakon.¹³³ Konačno, krugu europskih zemalja koje su odlučile

¹²⁶ Foralni zakon 14/2015 od 10. travnja za borbu protiv nasilja nad ženama, dostupno na: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-4950> (1. prosinca 2023.).

¹²⁷ Zakon 1/2017 od 17. ožujka kojim se mijenja Zakon 16/2003 od 8. travnja o prevenciji i sveobuhvatnoj zaštiti žena od rodno utemeljenog nasilja, dostupno na: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2017-7819 (1. prosinca 2023.).

¹²⁸ Zakon 7/2018 od 30. srpnja, kojim se mijenja Zakon 13/2007 od 26. studenoga o sveobuhvatnim mjerama prevencije i zaštite od rodno utemeljenog nasilja, dostupno na: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2018-11883 (1. prosinca 2023.).

¹²⁹ Zakon 4/2018 od 8. listopada za društvo bez rodnog nasilja u Castilla-La Mancha, dostupno na: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2018-17065> (1. prosinca 2023.).

¹³⁰ Izmjene i dopune Kaznenog zakona iz 2022. (Zakon br. X), Glasnik vlade Malte, br. 20 882, od 28. lipnja 2022., dostupno na: <https://legislation.mt/eli/act/2022/10/mlt> (1. prosinca 2023.).

¹³¹ Zakon o izmjenama i dopunama zakona o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i povezanim pitanjima iz 2021., Zakon 117(I) iz 2022 br. 4904, od 22. srpnja 2022., dostupan na: https://www.cylaw.org/nomoi/arith/2022_1_117.pdf (1. prosinca 2023.).

¹³² *Loi sur la prévention et la lutte contre les féminicides, les homicides basés sur le genre et les violences qui les précèdent* Vidi <https://sarahschlitz.be/adoption-de-la-loi-stopfemicide-la-belgique-premier-pays-europeen-a-se-doter-dune-loi-globale-contre-les-feminicides/> (1. travnja 2023.).

¹³³ Zakonom se definira koncepcija femicida (intimni femicid, neintimni femicid, neizravni femicid), preciziraju se oblici nasilja kojim žene mogu biti izložene, a koji mogu prethoditi femicidu, kao što je psihičko, fizičko ili seksualno nasilje te prisilna kontrola. Prvi put definira se pojam „rodna perspektiva“ te se proširuju prava i osigurava jača zaštita žrtava nasilja. Također, precizira se način prikupljanja podataka o femicidu i rodno uvjetovanom nasilju, kao i provođenje obuke za policijske službenike i sudce kako bi se upoznali s odredbama Zakona o femicidu i ovladali novim mehanizmima za borbu protiv nasilja koje prethodi

femicid učiniti „vidljivim“ kroz zakonsku inauguraciju, u ožujku 2024., pridružila se i Republika Hrvatska inkorporiravši pod okrilje Kaznenog zakona u čl. 111. a novo kazneno djelo „teško ubojstvo ženske osobe“.¹³⁴

5. STATISTIČKI PODATCI O FEMICIDU U HRVATSKOJ

Pojam femicida u Hrvatskoj je prisutan od kasnih 90-ih godina 20. stoljeća, ali uglavnom među istraživačkom zajednicom. Iako u Hrvatskoj postoje brojne studije o nasilju u obitelji, znatno je manji broj radova o ubojstvima među intimnim partnerima.¹³⁵ Prvi rad koji se koristi koncepcijom femicida objavljen je (tek) 2014. god.,¹³⁶ a na temu femicida napisano je svega četiri rada¹³⁷ od kojih se samo jedan izravno bavi sustavnim istraživa-

femicidu. No, važno je istaknuti da pojam femicida nije inkorporiran u Kazneni zakon. Naime, Vrhovno vijeće pravosuđa (Conseil supérieur de la Justice – CSJ), iako je naglasilo nužnost podizanja društvene svijesti o problematici femicida, koja zaslužuje pozornost na svim razinama (s ciljem razvoja odgovarajuće politike u kontekstu prevencije i kaznenog progona), istaknulo je potrebu zadržavanja rodno neutralnih odredbi u kaznenom zakonodavstvu. Naime, žrtve u identičnim okolnostima zaslužuju jednaku zaštitu, bez obzira na to jesu li žene, muškarci ili nebinarne osobe. U protivnome, kada bi se (pojedininim) kategorijama žrtava pružala šira zaštita, moglo bi doći do nesuglasja s načelom jednakosti i diskriminacije. Međutim, navedeno nije zapreka za vlasti da se oslanjaju na sve raspoložive (preventivne) mjere kako bi se spriječio nerazmjernan udio žena u statistici nasilja i ubojstava počinjenih od bliskih osoba. Vidi Conseil supérieur de la Justice, *Note-Avant-projet de loi sur la prévention et la lutte contre les féminicides et les homicides fondés sur le genre*, 2022., str. 7, dostupno na: <https://csj.be/admin/storage/hrj/note-fr-feminicide.pdf> (12. travnja 2023.).

¹³⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN 36/2024 od 25. 3. 2024.

¹³⁵ Vidi Kondor-Langer, M., *Obiteljska ubojstva: ranije delinkventno ponašanje i tijek kaznenog postupka*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 22, br. 1, 2015., str. 153–183; Pavliček, J., Milivojević Antoliš L., Matijević, A., *Neke rodne karakteristike počinitelja ubojstava i pokušaja ubojstava u obitelji*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 19, br. 2, 2012., str. 917–934; Dundović, D., *Ubojstva intimnih partnera i alkohol*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, br. 1, 2008., str. 177–203; Dundović, D., *Ubojstva intimnih partnera*, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, 2007.

¹³⁶ Asančaić, V., *Femicid u kontekstu ukupnog nasilja i viktimizacije na štetu žena u Hrvatskoj u 21. stoljeću*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2014.

¹³⁷ Željko, D., *Recognition of Intersectionality in Femicide and Rape Cases Decided by the IACmHR and the IACtHR*, 2019., dostupno na <http://corteidhblog.blogspot.com/2019/08/guest-blogger-recognition-of.html> (5. lipnja 2023.); Asančaić, *op. cit.* u bilj. 135; Asančaić, V., Cajner Mraović, I., Derk, D., *Femicide in Croatia in the 21st Century*, u: Mojanoski, C.T. (ur.) *International Scientific Conference Researching Security: Approaches, Concepts and Policies*, Volume II, Bitola Faculty of Security, Skopje 2015., str. 74–90; Rittossa, Škorić, *op. cit.* u bilj. 63.

njem ubojstva blisko povezanih osoba koje su počinitelji prethodno zlostavljali i s kojima su bili u intimnoj vezi.¹³⁸

Pojmom femicid koriste se i feministički portali, koji povremeno objavljuju članke o problemu nasilja među intimnim partnerima u Hrvatskoj. Međutim, zbog nepostojanja konciznog značenja samog fenomena, ali i bojazni zakonodavca da ne naruši rodnu neutralnost zakonskih odredbi, pojam femicida tek je 2024., nakon žustrih antagonističkih rasprava, inkorporiran unutar kaznenopravnog sustava. Unatoč navedenom, nasilje prema ženama u mnogim zakonima¹³⁹ još nije prepoznato kao rodno utemeljeno, odnosno nije kriminalizirano kao rodno utemeljeno ili se ne progoni po službenoj dužnosti. Također, odredbama pojedinih zakona ne osigurava se stvarna, već samo deklaratorna zaštita.¹⁴⁰

5.1. *Statistički pokazatelji o nasilju u obitelji*

S obzirom na to da je kontinuum nasilja bitna odrednica femicida, kao njegova imanentna pertinencija, to će u nastavku rada biti prikazana zastupljenost nasilja u obitelji kroz kaznenopravnu i prekršajnu domenu. Kazneno djelo nasilje u obitelji (čl. 179.a Kaznenog zakona,¹⁴¹ dalje u tekstu: KZ/11) blanketne je naravi i supsidijarne dispozicije. Njegova blanketna narav implicira na „teško kršenje“ propisa o zaštiti od nasilja u obitelji, dok je supsidijarna primjena razvidna iz zakonske formulacije „a time nije počinjeno teže kazneno djelo“. Međutim, u praksi se postavilo pitanje odnosi li se „teško kršenje propisa“ na težinu počinjenog djela (kada je riječ o kaznenom djelu) ili na učestalost kršenja prekršajnih odredbi (kad je riječ o počinjenju prekršaja nasilja u obitelji iz čl. 10. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji,¹⁴² dalje u tekstu: ZZNO), čije je definiranje pojma ostavljeno sudskoj praksi.¹⁴³ Tako je VSRH konstatirao da se „razgraničenje izme-

¹³⁸ Rittossa, Škorić, *op. cit.* u bilj. 63.

¹³⁹ Zakon o kaznenom postupku, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Prekršajni zakon, Obiteljski zakon.

¹⁴⁰ Usp. Ljubičić, V., *Izješće o radu za 2020.*, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Zagreb, 2021., str. 70.

¹⁴¹ NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21.

¹⁴² NN 70/17, 126/19, 84/21.

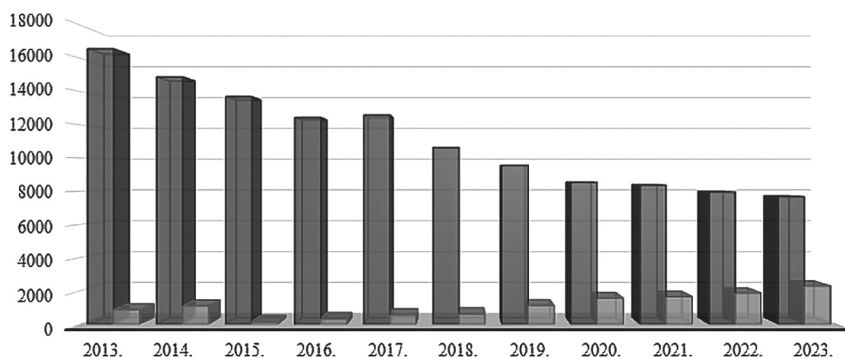
¹⁴³ Vidi Cvitanović, L., Derenčinović, D., Turković, K., Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M., Maršavelski, A., Roksandić Vidlička, R., *Kazneno pravo - Posebni dio*, Pravni fakultet, Zagreb, 2018., str. 246.

đu kaznenog djela iz čl. 179.a KZ/11 i prekršaja iz čl. 10. ZZNO očituje u težini ugrožavanja zaštićenog dobra što je *quaestio facti* te ga je sud dužan ocijeniti u svakom pojedinom slučaju.¹⁴⁴ Riječ je o kaznenom djelu, a ne prekršaju tek ako se „objektivno poimanje težine kršenja propisa o zaštiti nasilja u obitelji očituje kroz visok stupanj nasilja, surovosti ili bešćutnosti počinitelja te posebno izraženom poniženju ili patnji žrtve“.¹⁴⁵

Iza navedeni grafikon prikazuje odnos prijave nasilja u obitelji kroz prekršajnu i kaznenu domenu u desetogodišnjem razdoblju.

Grafikon 1.

Broj prijava za kazneno djelo i prekršaj nasilja u obitelji od 2013. do 2023.

Izvor: Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova od 2015. do 2023.

Napomena: S obzirom na to da je riječ o prijavama nasilja u obitelji, treba imati na umu i tamnu brojku te ovakav prikaz nije odraz stvarnog stanja, već evidentiranog.

Iz priloženog grafikona razvidno je da godine 2013. i 2014. bilježe relativno visok broj prekršaja obiteljskog nasilja (što se ima pripisati odluci zakonodavca o premještanju inkriminacije

¹⁴⁴ Iz odluke VSRH br. I Kž 579/2017-8 od 8. 2. 2018.

¹⁴⁵ *Ibid.*

nasilja u nadležnost prekršajnih sudova),¹⁴⁶ ali i veliki broj kaznenih djela nasilja u obitelji. Međutim, ponovnim vraćanjem nasilja u obitelji pod okrilje KZ-a¹⁴⁷ u čl. 179.a, od 2015. god. primjećuje se, s jedne strane, konstantan pad broja prijava za prekršaj nasilja u obitelji (s iznimkom 2017.) i konstantan porast broja prijava za kaznena djela nasilja u obitelji. Navedenom trendu zasigurno su pridonijeli normativni zahvati u zakonske opise, i kaznenog djela i prekršaja, ali i neosporivi naponi policije u prepoznavanju i pravilnom kvalificiranju određenih ponašanja kroz kaznenopravnu umjesto prekršajopravnu zaštitu.¹⁴⁸ Međutim, navedeni višegodišnji trend kontinuiranog porasta nasilja u obitelji u području kaznenopravne zaštite, uz istodobni trend njegova smanjenja u području prekršajopravne zaštite, može pobuditi sumnju da postojeći sustav prevencije dugoročno odvraća žrtve nasilja u obitelji od prijavljivanja lakših oblika nasilja sve do trenutka njegove eskalacije u sferu kaznenog zakonodavstva.¹⁴⁹

5.2. Statistički pokazatelji o ubojstvima žena

Reformom Kaznenog zakona iz 2011. ubojstvo bliske osobe koju je počinitelj prije zlostavljao kvalificirano je kao jedno od modaliteta počinjenja kaznenog djela teškog ubojstva (čl. 111.

¹⁴⁶ Kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji inkorporirano je pod okrilje Kaznenog zakona u čl. 215.a tek 30. prosinca 2000. god. stupanjem na snagu ZIDKZ/00 (NN 129/00). Međutim, stupanjem na snagu „novoga“ Kaznenog zakona (NN 125/2011) od 1. siječnja 2013. god. predmetni je članak brisan te je inkriminacija nasilja u obitelji „prebačena“ u prekršajnu domenu. Zakonodavac je smatrao da se adekvatna kaznenopravna zaštita može ostvariti propisivanjem niza kaznenih djela s elementima nasilja koji, ako su počinjeni prema bliskoj osobi, predstavljaju kvalificirani oblik zapriječen težom sankcijom.

¹⁴⁷ navedenog razloga, podatci o kaznenim djelima nasilja u obitelji za 2013. i 2014. obuhvaćaju sva kaznena djela koja su počinjena prema članu obitelji s elementima nasilja.

¹⁴⁷ Kazneno djelo nasilja u obitelji iz čl. 179.a KZ. ponovno je uvedeno u Kazneni zakon tek ZIDKZ/15 (NN 56/15), koji je stupio na snagu u 30. svibnja 2015. god., stoga se podatci o broju kaznenih djela iz čl. 179.a odnose samo na dio godine, odnosno od trenutka stupanja ZIDKZ/15 na snagu.

¹⁴⁸ Usp. Ljubičić, V., *Izvišće o radu za 2021.*, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Zagreb, 2022., str. 89.

¹⁴⁹ *Ibid.*

O trendu kretanja prekršajnih i kaznenih prijava obiteljskog nasilja u Hrvatskoj za vrijeme korona-krize, (od 1. travnja 2019. do 1. rujna 2021. godine) vidi Getoš Kalac, A.-G., Šprem, P., *Obiteljsko nasilje u doba pandemije – preliminarni rezultati kriminološke analize*, Zbornik PFZ, vol. 72, br. 4, 2022., str. 1037, M., Maršavelski 1073.

toč. 3. KZ/11). Navedeno je učinjeno pod utjecajem Istanbulske konvencije i po uzoru na pojedina komparativna zakonodavstva koja sadržavaju analognu odredbu (npr. francuski KZ).¹⁵⁰ Hrvatski je zakonodavac eklatantan u pogledu tumačenja pojma bliske osobe,¹⁵¹ stoga je pojam tek ograničeno prepušten sudskom tumačenju.¹⁵² Iz navedenog je razvidno da je pojmovno neinkorporiranje femicida unutar odredbi Kaznenog zakona bilo bez utjecaja na okolnost prepoznavanja njegove prisutnosti. Navedeno zato što se kazneno djelo teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3. KZ/11 može podvesti pod normativni nazivnik s rodno uvjetovanim fenomenom – femicidom, ali samo u kontekstu njegova poimanja u (naj)užem smislu – intimnim femicidom (iako lišeno rodne komponente – ženski spol žrtve).

Više javnih institucija u Hrvatskoj bavi se prikupljanjem podataka o kaznenim djelima, među kojima su Državni zavod za statistiku (dalje u tekstu: DZS), Ministarstvo unutarnjih poslova (dalje u tekstu: MUP), Ministarstvo pravosuđa i Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.¹⁵³ DZS izrađuje statistiku o počiniteljima kaznenih djela (prijave, optužbe i osude) na temelju podataka Državnog odvjetništva i kaznenih postupaka vođenih pred sudovima. MUP je tijelo koje službeno prikuplja podatke o prijavljenim ubojstvima žena, napose podatke o odnosu žrtve s počiniteljem, ali ne nužno o motivima ili okolnostima u kojima se ubojstvo dogodilo. Ministarstvo pravosuđa vodi evidenciju o svim podacima vezanim uz sudske postupke. Ovi podatci odnose se isključivo na počinitelja i vrstu kaznenog djela / prekršaja. Međutim, planira se nadograditi sustav upravljanja predmetima kako bi se zabilježio spol žrtve i odnos s počiniteljem.¹⁵⁴ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova prikuplja podatke o nasilju nad ženama i nasilju intimnih partnera od koordinatora za

¹⁵⁰ Usp. Cvitanović et al., *op. cit.* u bilj. 142, str. 81.

¹⁵¹ Pojam bliske osobe uključuje ne samo članove obitelji (bračni ili izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner, njihova zajednička djeca te djeca svakog od njih, srodnici po krvi i tazbini, posvojitelj i posvojenik) već i druge blisko povezane osobe, napose, bivšeg bračnog ili izvanbračnog partnera, bivšeg životnog partnera ili bivšeg neformalnog životnog partnera, sadašnjeg ili bivšeg partnera u intimnoj vezi, osobe koje imaju zajedničko dijete i osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu (čl. 87., st. 8. KZ/11).

¹⁵² Slično Rittossa, Škorić, *op. cit.* u bilj. 63, str. 16.

¹⁵³ EIGE, *op. cit.* u bilj. 88, str. 43.

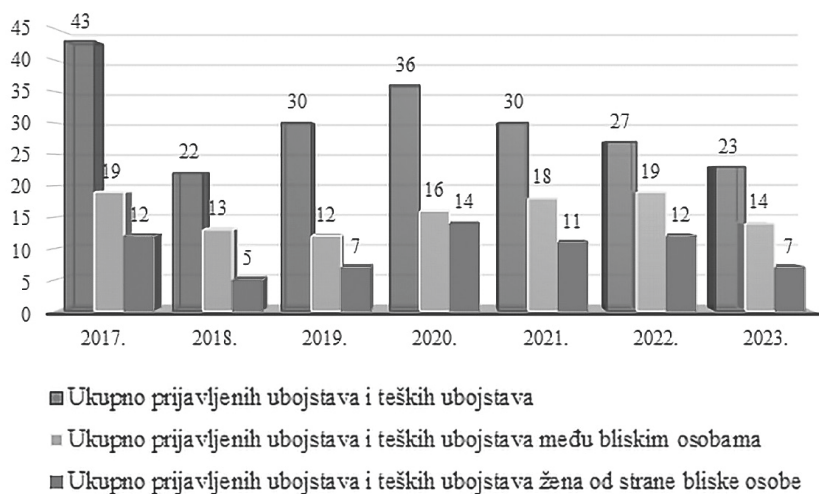
¹⁵⁴ *Ibid.*

ravnopravnost spolova u državnoj upravi, te podatke o ženama žrtvama iz Ministarstva unutarnjih poslova.¹⁵⁵

U radu su korišteni podatci MUP-a o broju prijava pokušaja i dovršenih kaznenih djela ubojstava i teških ubojstava počinjenih među bliskim osobama u razdoblju od 2017.¹⁵⁶ do 2023. god. U odnosu na dovršena kaznena djela ubojstva, prikupljeni podatci pokazuju oscilacije u kretanju svih kategorija ubojstva, kroz sva promatrana razdoblja. Međutim, ono što je eklatantno jest relativno visok postotak ubojstava, od preko 45 %, počinjenih među bliskim osobama.¹⁵⁷ U gotovo 60 % slučajeva ubojstva među bliskim osobama žrtve su bile žene, dok je u jeku pandemije 2020. god. dosegnut vrhunac, kada se smrtnost žena od bliske osobe popela na poražavajućih 87,5 %.

Grafikon 2.

Broj prijavljenih ubojstava i teških ubojstava počinjenih među bliskim osobama u razdoblju 2017. – 2023.

Izvor: MUP, Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada od 2017. do 2023. godine

¹⁵⁵ *Ibid.*

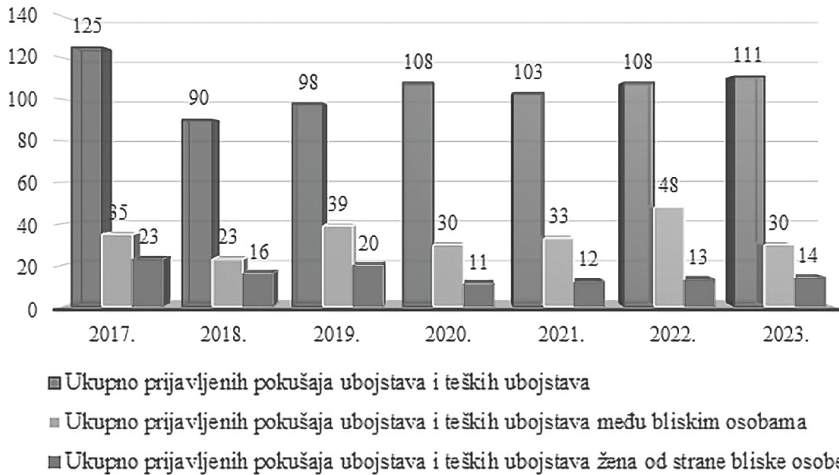
¹⁵⁶ Tek se od 2017. godine vode statistički podatci za kaznena djela počinjena među bliskim osobama.

¹⁵⁷ Navedeni podatak koincidira s podacima recentnog istraživanja koje potvrđuje da se ubojstva pretežito događaju od žrtvi poznatih osoba, napose kao rezultat intimnoga partnerskog nasilja. Vidi Getoš Kalac, *op. cit.* u bilj. 84, str. 67 M., Maršavelski 68.

U odnosu na broj pokušaja, razvidno je da je on višestruko veći od broja dovršenih kaznenih djela ubojstava. Pokušaj ubojstava među bliskim osobama u prosjeku iznosi 30 % svih prijavljenih slučajeva pokušaja ubojstava, dok je pokušaj ubojstava žena od bliske osobe posljednjih godina u opadanju. No, u obzir treba uzeti i tamnu brojku slučajeva koji nisu prijavljeni ni evidentirani, što dani prikaz ne čini konačnim.

Grafikon 3.

Broj prijavljenih pokušaja ubojstava i teških ubojstava počinjenih među bliskim osobama u razdoblju 2017. – 2023.

Izvor: MUP, Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada od 2017. do 2023. godine

Svakako treba skrenuti pozornost kako u kontekstu iznesenih podataka nije moguće donositi zaključke o femicidu, bilo da ga definiramo kao (svako) ubojstvo žene ili pak ubojstvo žene od bliske osobe, budući da raspoloživi podatci ne govore je li ubojstvo / pokušaj ubojstva rezultat rodno uvjetovanog nasilja ili ne.

6. PRESUDE VRHOVNOG I VISOKOG KAZNENOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE

Budući da femicid od intimnog partnera implicira blisku vezu i počinitelja i žrtve, u kontekstu kontinuuma obiteljskog nasilja, to je kazneno djelo teškog ubojstva bliske osobe koju je

počinitelj prije zlostavljao u neposrednoj korelaciji s navedenim fenomenom, iako lišeno isticanja rodne komponente i ostajući u okvirima rodno neutralnog pristupa. S obzirom na navedeno, provedeno je istraživanje zastupljenosti pokušaja i dovršena kaznenog djela teškog ubojstva žena kao prije zlostavljene bliske osobe iz čl. 111. toč. 3 KZ/11 kroz sudsku praksu VSRH i Visokog kaznenog suda RH (dalje u tekstu: VKSRH) korištenjem podatkovnih baza pravnoga informacijskog portala *ius info* te službene stranice VSRH.¹⁵⁸ Primarni cilj istraživanja bio je analizirati bliski odnos između žrtve i počinitelja te posebno okolnost prijašnjeg (dugotrajnog) zlostavljanja koje je kulminiralo ubojstvom (ili pokušajem ubojstva) žrtve. Također, cilj je bio istražiti jesu li počinitelji kaznenog djela iz čl. 111. toč. 3. KZ/11 prije bili osuđivani za nasilje u obitelji te je li kazneno djelo počinjeno za vrijeme trajanja zaštitnih mjera ili za vrijeme roka provjeravanja iz prije osuđujuće presude. Konačno, kakve su bile okolnosti počinjenja djela, napose prisutnost okrutnosti kao krajnje deprivacije žrtve te visina kazne koju je sud izrekao počinitelju.

Pretraživanjem podatkovnih baza izdvojene su sve pravomoćne presude kojima su počinitelji proglašeni krivima za pokušaj i dovršeno kazneno djelo teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3. KZ/11 u razdoblju od 1. siječnja 2013. do 1. siječnja 2024. godine. Istraživanje je obuhvatilo dvadeset jednu odluku VSRH drugostupanjske nadležnosti (II.⁰), šest odluka VSRH trećestupanjske nadležnosti (III.⁰)¹⁵⁹ te šest odluka VKSRH,¹⁶⁰ što je u konačnici rezultiralo istraživačkim supstratom od trideset tri presude. Od potonje brojke izuzeto je šest III.⁰ odluka VSRH kojima su odbijene žalbe optuženika kao neosnovane te potvrđene II.⁰ presude VSRH i VKSRH, što je uzorak u konačnici svelo na dvadeset sedam odluka.¹⁶¹ Treba istaknuti da broj počinitelja ne koinci-

¹⁵⁸ <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/pretraga> (1. lipnja 2023.) te <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/home> (1. lipnja 2023.).

¹⁵⁹ Odluke VSRH br. III Kž 6/2023-9 od 21. 9. 2023.; VSRH br. III Kž 3/2022-5 od 18. 5. 2022.; VSRH br. III Kž 6/2021-4 od 20. 1. 2022.; VSRH br. III Kž 1/2020-4 od 1. 6. 2020., VSRH br. III Kž 2/2017-4 od 31. 5. 2017. te VSRH br. III Kž 2/2015-7 od 1. 9. 2015.

¹⁶⁰ Odluke VKSRH br. I Kž 105/2023-9 od 17. 5. 2023.; VKSRH br. I Kž 122/2023-4 od 3. 5. 2023.; VKSRH br. I Kž 287/2022-6 od 1. 3. 2023.; VKSRH br. I Kž 1/2023-9 od 22. 2. 2023.; VKSRH br. I Kž 38/2022-4 od 22. 2. 2022. te VKSRH br. I Kžzd-5/2021-4 od 15. 7. 2021.

¹⁶¹ Dvjestama III.⁰ odlukama VSRH odbijene su žalbe optuženika kao neosnovane te potvrđene drugostupanjske presude Visokoga kaznenog suda RH (br. I Kž 38/2022-4 od 22. 2. 2022. te br. I Kžzd-5/2021-4 od 15. 7. 2021.).

dira s brojem žrtava jer se dvadeset sedam osuđujućih presuda odnosi na dvadeset sedam počinitelja i trideset dvije žrtve, budući da su trojica počinitelja počinila kazneno djelo na štetu više osoba. Od trideset dvije žrtve u analiziranim predmetima, njih trideset bile su bliske osobe koje je počinitelj prije zlostavljao. U analiziranih trideset slučajeva teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3. KZ/11, dvanaest je slučajeva (40 %) dovršenog ubojstva počinjeno na štetu bliske osobe koju je počinitelj prije zlostavljao, dok je u osamnaest slučajeva (60 %) bila riječ o pokušaju. Sve žrtve (dovršena) teškog ubojstva bile su žene i to sadašnje ili bivše bračne ili izvanbračne partnerice počinitelja. Kod pokušaja ubojstva bliske osobe koju je počinitelj prethodno zlostavljao, u samo jednom slučaju žrtva je bio otac počinitelja,¹⁶² dok su u svim ostalim slučajevima žrtve bile sadašnje ili bivše bračne ili izvanbračne partnerice počinitelja. Također, u dva su slučaja kolateralne žrtve teškog ubojstva u pokušaju bila djeca počinitelja (punoljetna kći¹⁶³ te malodobna djeca počinitelja¹⁶⁴), dok je primarna žrtva bila sadašnja, odnosno bivša bračna ili izvanbračna partnerica počinitelja. Dakle, od ukupno trideset žrtava, bilo pokušaja ili dovršenog teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3. KZ/11, čak dvadeset šest žrtava (86,7 %) bile su sadašnje ili bivše intimne partnerice počinitelja. Svi počinitelji, dakako, bili su muškarci.

Najčešće izrečene kazne za teško ubojstvo iz čl. 111. toč. 3. KZ/11 bile su kazna zatvora u trajanju od 25 god. (27,3 %) i 21

¹⁶² Odluka VSRH br. I Kž 41/2016-7 od 8. 3. 2016.

¹⁶³ VSRH je konstatirao da su radnje optuženika bile usmjereno k lišenju života prije svega izvanbračne supruge, ali i kćeri koja je nastojala spriječiti optuženika u nasrtaju na majku (Odluka VSRH br. Kžzd 28/2020-5 i Kžzd 29/2020-4 od 1. 4. 2021.).

¹⁶⁴ Počinitelj je, pucajući u vozilo s namjerom da liši života svoju bivšu suprugu, ujedno znao da pri tome može lišiti života i druge oštećenike pa je na tu mogućnost pristao. Stoga je u odnosu na malodobnu djecu počinitelja, koja su s majkom kritične prigode bila u vozilu bila riječ o pokušaju kaznenog djela ubojstva s neizravnim namjerom. Okolnost prijašnjeg zlostavljanja VSRH u odnosu na kolateralne žrtve (djecu) podredno je „izvukao“ iz sadržaja prije osuđujuće pravomoćne presude Općinskog kaznenog suda u Zagrebu br. KZM-347/12 od 5. 2. 2013. god. prema kojoj je bilo razvidno da je „optuženik kroz punih pet godina u nazočnosti djece vrijeđao, ponižavao i tukao njihovu majku te je, stvarajući atmosferu straha i emocionalne otuđenosti, ugrozio njihov pravilan psihofizički razvoj. Stoga nema dvojbe da su optuženikova djeca bila izložena dugotrajnom nasilju u obitelji čime su i sama zlostavljana u smislu kvalifikatorne okolnosti iz toč. 3. čl. 111. KZ/11.“ (Odluka VSRH br. I Kž 360/2014-11 od 26. 2. 2015. te VSRH br. III Kž 2/2015-7 od 1. 9. 2015.).

god. (25 %) zatvora, dok je za pokušaj kaznenog djela najčešće izrečena kazna zatvora u trajanju od 3 god. (50 %), odnosno 6 god. (25 %).

6.1. *Okolnost prijašnjeg (dugotrajnog) zlostavljanja žrtve*

Okolnost prijašnjeg zlostavljanja bliske osobe, kao biće kaznenog djela teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3 KZ/11, nedvojbeno je postojala u svim analiziranim slučajevima. Konstatirana je na temelju prije donesenih osuđujućih presuda zbog nasilja u obitelji, bilo u kaznenom ili prekršajnom postupku (59,3 % slučajeva), te u nedostatku pravomoćnih presuda, na temelju iskaza svjedoka, medicinskim vještačenjem ili drugim materijalnim dokazima izvedenim u kaznenom postupku (40,7 % slučajeva). Pozornost posebno plijeni okolnost da je kod dovršenoga kaznenog djela teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3. KZ/11 u čak deset od dvanaest slučajeva (83,3 %) počinitelj prije bio pravomoćno osuđen (bilo u prekršajnom ili kaznenom postupku) za nasilničko ponašanje prema žrtvi, dok je kod pokušaja kaznenog djela takva prethodna osuda počinitelja konstatirana u pet od petnaest slučajeva (40 %). U nešto manje od polovice predmeta (44,44 %) alkoholizam počinitelja bio je u neposrednoj korelaciji s dugogodišnjim zlostavljanjem, iako počinjenje kaznenog djela nije bilo nužno počinjeno pod utjecajem alkohola.¹⁶⁵ „Alkoholizarsko ponašanje karakterizira dvoličnost koja se manifestira u izuzetno ljubaznom ponašanju prema okolini, a verbalnoj i fizičkoj agresivnosti unutar obitelji“ zbog čega zlostavljanju često ne svjedoče druge osobe jer „optuženik, pred trećima hini srdačnost i ljubaznost, prikrivajući svoje dugogodišnje zlostavljanje u obitelji“¹⁶⁶.

Ono što posebno plijeni pozornost u nekolicini slučajeva jest okolnost faktičkog postojanja dugogodišnjeg zlostavljanja koje nikada nije bilo prijavljeno, pa je izostalo evidentiranje i procesuiranje počinitelja. Međutim, za VSRH „nije bilo od značaja što navedeno zlostavljanje oštećenica nije prijavila policiji niti centru za socijalnu skrb (...) pogotovo stoga što je oštećenica zbog zlostavljanja optuženika u dva navrata u razdoblju od mjesec i pol

¹⁶⁵ Počiniteljima je u 10 predmeta bila izrečena sigurnosna mjera obveznog liječenja od ovisnosti o alkoholu, dok je u četiri slučaja bila izrečena sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja.

¹⁶⁶ Iz odluke VSRH br. I Kž 246/2016-7 od 12. 7. 2016.

dana napuštala kuću u kojoj je živjela s optuženikom te od istog tražila da se iz kuće iseli¹⁶⁷. Također, počinitelji se nisu libili zanjekati prijašnje zlostavljanje žrtve zbog nedostatka osuđujuće presude kojom bi se dokazalo takvo postupanje.¹⁶⁸ Tako je optuženik poricao prijašnje zlostavljanje napominjući da je bila riječ uglavnom o verbalnim svađama koje nipošto nisu zlostavljanje u smislu zakonske odredbe čl. 111. toč. 3. KZ/11,¹⁶⁹ budući da o eventualnim razmircama spoznaje nisu imali ni susjedi ni radne kolege oštećenice.¹⁷⁰ Međutim, VSRH je konstatirao da činjenica da svjedoci nisu imali spoznaje o zlostavljanju oštećenice tijekom braka, ne znači da se ono doista nije dogodilo, budući da je „obiteljsko nasilje često skriveno od očiju drugih i može biti poznato samo osobama od povjerenja žrtve“¹⁷¹. Također, VSRH je konstatirao da, unatoč nepostojanju prije osuđujuće presude, „u spisu postoje brojni dokazi koji sa sigurnošću ukazuju da je optuženik, kao kronični alkoholičar, kroz dulji niz godina verbalno, fizički i psihički zlostavljao svoju suprugu (...) te ju je tijekom posljednjeg verbalnog i fizičkog nasrtaja lišio života, što predstavlja kulminaciju njegova dugogodišnjeg zlostavljanja“¹⁷². S obzirom na navedeno, napose da je imanentno za žrtve obiteljskog nasilja da ga vrlo često ne prijavljuju, konsternaciju evocira okolnost da su VSRH i VKSRH prijašnju neosuđivanost počinitelja, u nekoliko predmeta, vrednovali kao olakotnu okolnost.¹⁷³ Izostanak evidencije o prethodnom zlostavljanju, u nemalom broju slučajeva, aludira na dvije zabrinjavajuće okolnosti. Prvo, poimanje nasilja kao „privatnog problema“ uz nekorespondirajuće prekršajnepravne sankcije, potencijalno odvraća žrtve od prijavljivanja lakših oblika nasilja. Drugo, kada dugotrajno obitelj-

¹⁶⁷ Iz odluke VSRH br. I Kž 421/2018-4 od 10. 10. 2018. Vidi i odluku VKSRH I Kž 1/2023-9 od 22. 2. 2023.

¹⁶⁸ VSRH br. I Kž 306/2019-8 od 5. 12. 2019.; VSRH, br. I Kž 577/2019-4 od 6. 11. 2019.; VSRH, br. I Kž 377/2019-8 od 16. 10. 2019.; VSRH br. I Kž 263/2016-4 od 23. 3. 2017.; VSRH, br. Kž 246/2016-7 od 12. 7. 2016.; I Kž 360/14-11 od 26. 2. 2015.; VKSRH br. I Kž 287/2022-6 od 1. 3. 2023.; VKSRH br. I Kž-1/2023-9 od 22. 2. 2023. VKSRH br. I Kž 105/2023-9 od 17. 5. 2023.

¹⁶⁹ Iz odluke VSRH br. I Kž 263/2016-4 od 23. 3. 2017.

¹⁷⁰ Odluke VSRH br. I Kž 306/2019-8 od 5. 12. 2019.; VSRH br. I Kž 246/2016-7 od 12. 7. 2016.

¹⁷¹ Iz odluke VSRH br. I Kž 306/2019-8 od 5. 12. 2019.

¹⁷² *Ibid.*

¹⁷³ Iz odluke VSRH br. I Kž 71/2019-4 od 13. 3. 2019.; VSRH, br. I Kž 114/2019-4 od 2. 4. 2019.; VSRH I Kž 401/2015-4 od 29. 9. 2015. te odluke VKSRH br. I Kž 105/2023-9 od 17. 5. 2023.; VKSRH br. I Kž-1/2023-9 od 22. 2. 2023.

sko nasilje eskalira u kaznenopravnu sferu, posljedice (ponekad) mogu biti ireverzibilne.

Zanimljiva je interpretacija VSRH da se konstatacija kako je počinitelj žrtvu „i prije tukao“ ne može podvesti pod zakonski opis kaznenog djela teškog ubojstva prema članu obitelji kojeg je počinitelj već prije zlostavljao iz čl. 111. toč. 3. KZ/11, već je riječ o „običnom“ ubojstvu iz čl. 110. KZ/11.¹⁷⁴ Navedeno zato što „pojam ‘zlostavljanja’ po svojoj prirodi evidentno znači bezrazložni fizički ili psihički napad na drugu osobu pri čemu je žrtva zbog svojih osobina nemoćna pružiti bilo kakav otpor,¹⁷⁵ što je VSRH smatrao da u konkretnom slučaju nije bilo ispunjeno, unatoč postojanju prijašnje osuđujuće presude¹⁷⁶ iz koje je jasno proizlazilo da je optuženik (prije) fizički nasrnuo na oštećenicu.

Ono što je imanentno većini slučajeva ubojstva bliske osobe jest bešćutnost postupanja koja se ogleda u vrsti i brojnosti ozljeda koje su tom prilikom žrtvi nanesene te u načinu počinjenja gdje je počinitelj „žrtvi prišao s leđa te sjekirom i nožem joj zadao 14 udaraca u predjelu glave, vrata i tijela uslijed kojih je žrtva preminula.“¹⁷⁷ Ili slučaj u kojem je počinitelj nanio žrtvi „najmanje 68 ubodnih rana kuhinjskim nožem duljine oštrice 13 cm, ciljano uglavnom u području vrata i središnjeg i lijevog gornjeg dijela trbuha,¹⁷⁸ kao i onaj u kojem je počinitelj pucao u žrtvu dok se nalazila u vozilu i nastavio pucati u njezinu smjeru i kada je s djecom napustila vozilo i počela bježati.¹⁷⁹ VSRH je posebno naglasio da pri izricanju kazne posebno treba „cijeniti činjenicu da je ovo najteže kazneno djelo protiv života i tijela počinjeno prema žrtvi obiteljskog nasilja.“¹⁸⁰ U kontekstu navedenog, VSRH je u sedam slučajeva (63,6 %) preinačio prvostupanjske presude u odluci o kazni za kazneno djelo teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3. KZ/11, tako da je izrekao kazne zatvora u duljem trajanju (6 slučajeva), dok je u samo jednom slučaju snizio kaznu zatvora koju

¹⁷⁴ Iz odluke VSRH br. I Kž 432/2014-4 od 23. 10. 2014.

¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ U konkretnom slučaju donesena je presuda Prekršajnog suda u Vukovaru broj: Pp3.J-53/13 od 5. 3. 2013. iz koje jasno proizlazi da je optuženik dana 13. 1. 2013. fizički nasrnuo na svoju pokojnu majku. Iz odluke VSRH, br. I Kž 432/2014-4 od 23. 10. 2014.

¹⁷⁷ Odluka VKSRH br. I Kž 38/2022-4 od 22. 2. 2022. (VSRH br. III Kž 3/2022-5 od 18. 5. 2022.).

¹⁷⁸ Odluka VSRH br. Kž-eu 18/2020-4 od 13. 11. 2020.

¹⁷⁹ Odluka VSRH br. I Kž 360/2014-11 od 26. 2. 2015.

¹⁸⁰ Odluka VSRH br. I Kž-38/2019-9 od 6. 11. 2019.

je izrekao nižestupanjski sud. U odnosu na pokušaj kaznenog djela teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3. KZ/11, VSRH je preinačio prvostupanjske presude u odluci o kazni u 5 slučajeva (41,7 %) od kojih je izrečenu kaznu nižestupanjskog suda povisio u četiri slučaja, odnosno snizio u jednom slučaju.¹⁸¹ Poražavajuća je okolnost da su u promatranom razdoblju, u nemalom broju slučajeva, kaznena djela počinjena za vrijeme trajanja zaštitnih mjera (zabrane približavanja i uznemiravanja, te za vrijeme udaljenja iz zajedničkog kućanstva)¹⁸² ili za vrijeme trajanja roka provjeravanja iz druge osuđujuće presude¹⁸³ ili je bila riječ o osobama koje su višestruko bile osuđivane zbog prekršaja iz ZZNO.¹⁸⁴

Kako je razvidno, hrvatski zakonodavac ubojstvo prije zlostavljane bliske osobe inkriminira kroz prizmu nasilja u obitelji, zaobilazeći rodnu komponentu. Međutim, iz analize prakse VSRH i VKSRH evidentno je da su bez iznimke sve žrtve (dovršenoga) teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3. KZ/11 bile žene i to sadašnje ili bivše bračne ili izvanbračne partnerice počinitelja, a svi počinitelji bili su muškarci.¹⁸⁵

6.2. Ubojstvo žene iz mržnje

Kako se pojam femicida u najširem smislu dovodi u korelaciju s „mržnjom prema ženi“ to su analizirane i presude VSRH i VKSRH u predmetima teškog ubojstva iz niskih pobuda iz toč. 4. čl. 111. KZ/11 u vremenskom periodu od 1. siječnja 2013. do 1. siječnja 2024. Istraživanje je obuhvatilo jedanaest II.¹⁸⁶

¹⁸¹ VKSRH u dva slučaja preinačio je izrečenu kaznu prvostupanjskog suda za teško ubojstvo tako da je u jednom slučaju izrekao kaznu zatvora u duljem trajanju (VKSRH br. I Kzzd-5/2021-4 od 15. 7. 2021.), dok je u drugom slučaju snizio kaznu zatvora koju je izrekao nižestupanjski sud (VKSRH br. I Kž-1/2023-9 od 22. veljače 2023.).

¹⁸² Odluka VSRH br. I Kž-38/2019-9 od 6. 11. 2019. (III Kž 1/2020-4 od 1. 6. 2020.).

¹⁸³ Odluka VSRH br. III Kž 3/2022-5 od 18. 5. 2022.

¹⁸⁴ Odluke VSRH br. I Kž 306/2019-8 od 5. 12. 2019.; VSRH br. I Kž 38/2019-9 od 6. 11. 2019.; VSRH br. I Kž 37/2018-4 od 7. 2. 2018.

¹⁸⁵ Napomena: S obzirom na metodološka ograničenja provedene studije, ponajprije u kontekstu tamne brojke slučajeva, specifičnosti samog uzorkovanja i nedostatka podataka koji omogućuju procjenu reprezentativnosti uzorka, ali i zbog (vrlo) vjerojatnog odljeva dijela slučajeva u druge zakonske inkriminacije koje nisu bile predmetom ove analize, ne može se isključiti da se među njima ne kriju slučajevi pokušanih i dovršenih „ubojstava ranije zlostavljane bliske osobe“.

¹⁸⁶ Odluke VSRH br. I Kž 8/2010-6 od 29. 1. 2013.; VSRH br. I Kž 313/2015-7 od 1. 12. 2015.; VSRH br. I Kž 31/2016-7 od 17. 2. 2016.; VSRH br. I Kž 147/2015-

i pet III.⁰ odluka VSRH,¹⁸⁷ te četiri II.⁰¹⁸⁸ odluke VKSRH, što je rezultiralo istraživačkim supstratom od osamnaest presuda. Budući da su III.⁰ odlukama VSRH odbijene žalbe optuženika kao neosnovane te potvrđene drugostupanjske presude VSRH, uzorak je u konačnici sveden na petnaest presuda. Broj žrtava ne koincidira s brojem počinitelja (jer je u tri predmeta bilo više od jedne žrtve,¹⁸⁹ odnosno više od jednog počinitelja¹⁹⁰), stoga je istraživanje obuhvatilo dvadeset počinitelja i osamnaest žrtava. Od potonje brojke samo je 6 žrtava bilo žena. U tri predmeta žrtvu i počinitelja vezala je intimna veza, ali je kazneno djelo počinjeno iz koristoljublja (sadašnja partnerica),¹⁹¹ bezobzirne osvete (bivša partnerica),¹⁹² odnosno ljubomore (bivša partnerica),¹⁹³ a ne iz mržnje prema ženi. U ostalim slučajevima ubojstava žena nije postojala bliska veza žrtve i počinitelja. Teško ubojstvo iz mržnje evidentirano je u samo jednom predmetu, ali žrtva nije bila žena, već muškarac srpske narodnosti.¹⁹⁴ Izostanak mržnje, kao niske pobude, može implicirati da ona nije nužno (ili nije uopće) bitna odrednica intimnog femicida, iako je (nužna) sastavnica poimanja femicida u širem smislu. Iako navedeno sugerira da intimni femicid kao svoju polazišnu osnovu nema nužno mržnju prema ženi, već mušku dominaciju nad ženskom ranjivo-

6 od 20. 4. 2016.; VSRH br. I Kž-138/2018-8 od 25. 4. 2018.; VSRH br. I Kž 190/2018-4 od 4. 9. 2018.; VSRH br. I Kž 457/2018-8 od 4. 12. 2018.; VSRH br. I Kž 60/2018-23 od 5. 2. 2019.; VSRH br. I Kž 182/2019-4 od 17. 4. 2019.; VSRH br. I Kž 231/2020-8 od 29. 6. 2020.; VSRH br. I Kž 139/2020-5 od 27. 4. 2021.

¹⁸⁷ Odluke VSRH br. III Kž 8/2018-5 od 4. 7. 2019.; VSRH br. III Kž 3/2018-9 od 1. 10. 2019.; VSRH br. III Kž 3/2019-11 od 20. 2. 2020.; VSRH br. III Kž 6/2020-8 od 24. 3. 2021.; VSRH br. III Kž 3/2021-7 od 9. 2. 2022.

¹⁸⁸ Odluke VKSRH br. I Kž 100/2021-14 od 6. 7. 2021. te VKSRH br. I Kž 244/2022-10 od 21. 9. 2022.; VKSRH I Kž-348/2022-7 od 14. 12. 2022. i VKSRH I Kž 237/2023-5 od 17. 10. 2023.

¹⁸⁹ Odluke VSRH br. I Kž 190/2018-4 od 4. 9. 2018.; VSRH br. I Kž 182/2019-4 od 17. 4. 2019.; VSRH br. I Kž 231/2020-8 od 29. 6. 2020.

¹⁹⁰ Broj počinitelja ne podudara se s brojem predmeta jer se u jednom predmetu postupak vodio protiv dva počinitelja (VSRH br. I Kž 60/2018-23 od 5. 2. 2019.), odnosno tri počinitelja (odluke VKSRH br. I Kž 244/2022-10 od 21. 9. 2022. te VKSRH br. I Kž 100/2021-14 od 6. 7. 2021.).

¹⁹¹ Odluka VSRH br. I Kž 147/2015-6 od 20. 4. 2016.

^U 83,3% slučajeva žene su bile žrtve ubojstva iz koristoljublja te je u svim slučajevima bila riječ ili o osobama visoke životne dobi ili slabijeg zdravstvenog stanja.

¹⁹² VKSRH br. I Kž 237/2023-5 od 17. 10. 2023.

¹⁹³ VSRH br. I Kž 182/2019-4 od 17. 4. 2019.

¹⁹⁴ Odluka VSRH br. I Kž 8/2010-6 od 29. 1. 2013.

šću koja eskalira zbog gubitka kontrole, najčešće zbog napuštanja nasilnog partnera, treba biti svjestan limitiranosti koju nosi provedena analiza s obzirom na metodološka ograničenja, specifičnosti uzorkovanja te potencijalnog supsumiranja slučaja pod okrilje drugih zakonskih inkriminacija koje nisu bile predmetom ove analize.

ZAKLJUČAK

Jedan od ciljeva rada bio je prikazati genezu konceptualnog poimanja femicida. Pojam femicid u sebi primarno nosi sociološku i političku konotaciju, a tek podredno pravnu, što je shvatljivo ako pođemo od njegova teorijskog razvoja koji vuče korijene iz feminističkih pokreta protiv nasilja nad ženama. Na snažan način naglašava rodno utemeljenu prirodu nasilja kao posljedicu ukorijenjene rodne nejednakosti. Dugo vremena nasilje nad ženama bilo je iza kulisa javne političke scene, prekriveno velom privatnog problema, stoga je uvođenje pojma „femicid“ u međunarodni rječnik dio važnih inovacija koje su iznjedrili ženski pokreti. Nadalje, cilj rada bio je istražiti je li hrvatski zakonodavac normirao ponašanja koja su se mogla podvesti pod zajednički nazivnik s femicidom, unatoč izostanku rodne komponente, napose neovisno o njegovoj inkorporaciji u kazneno zakonodavstvo. U tom pogledu integracija pojma „bliske osobe koju je počinitelj ranije zlostavljao“ te počinjenje ubojstva „iz mržnje“ pod okrilje bića kaznenog djela teškog ubojstva predstavlja učinkovite mehanizme za sankcioniranje takvih zločina prema ženama. No, problematika rodno utemeljenog nasilja zahtijeva dublje razumijevanje ovog fenomena od cjelokupnog sustava, s preventivnog i represivnog aspekta. Provedeno istraživanje potvrđuje da femicid kao ekstremna manifestacija nasilja među intimnim partnerima predstavlja njegovu iznimnost / ekscesnost budući da većina nasilja među intimnim partnerima (a koje je široko rasprostranjeno)¹⁹⁵ ipak ne kulminira femicidom. Međutim, provedeno istraživanje na tragu je konstatacije da se muškarci nakon dugotrajna nasilja, koje se manifestira u raznim oblicima zlostavljanja, ne libe ubiti svoje partnerice. Do zamjene uloga, muškaraca u žrtvu, a žena u počinitelja, dolazi rijetko, ako ikad, o čemu svjedoči i praksa VSRH i VKSRH. Također, praksa

¹⁹⁵ Getoš Kalac, *op. cit.* u bilj. 84, str. 67–68.

VSRH i VKSRH pokazuje da muškarci ne ubijaju žene iz mržnje, barem to nije evidentirano ni u jednoj promatranoj presudi navedenih sudova. Gotovo kod svih analiziranih slučajeva dovršena teškog ubojstva iz čl. 111. toč. 3. KZ/11 postojale su naznake na opasnost od femicida (prijetnja ubojstvom, dugotrajna izloženost nasilju i sl.), no učinkovite i adekvatne mjere zaštite žrtava izostale su.

U posljednja dva desetljeća u Hrvatskoj su uloženi značajni naponi u podizanje svijesti o problemu nasilja nad ženama impostirajući ga na pijedestal društvenih problema koje treba iskorijeniti. U cilju suzbijanja obiteljskog nasilja, pod okriljem složene kaznenopravne reforme, proširen je broj kaznenih djela i prekršaja. Istraživanja o femicidu, kao rezultatu nasilja među intimnim partnerima, jasno pokazuju da su žene izložene većem riziku od muškaraca, a ubojstva žena najčešće čine muški intimni partneri. Iako je dvojbeno može li rodna komponenta biti odlučujući čimbenik diferenciranog postupanja prema počinitelju kaznenog djela, analizom presuda VSRH i VKSRH nedvojbeno je utvrđeno da su sve žrtve (dovršena) teškog ubojstva bliske osobe koju je počinitelj prije zlostavljao, bez iznimke, bile žene, a počinitelji muškarci. Iako izostanak inkorporacije rodne komponente, kao bića teškog oblika kaznenog djela ubojstva, otežava praćenje prevalencije ovog fenomena, imenovanje problema tek je prvi korak u njegovu rješavanju. Daljnji koraci ovise o implementaciji njegove primjene, stvaranju adekvatnih zaštitnih preventivnih mehanizama te, u konačnici, kažnjavanjem počinitelja. Hrvatski mehanizmi supresije nasilja temelje se ponajprije na adresiranju svih oblika nasilničkog ponašanja kroz prizmu represivnog sustava što (nerijetko) za žrtve rezultira trpljenjem nasilja do točke „pucanja“ kada je posljedice vrlo teško, a ponekad i nemoguće, sanirati. Porastu broja kaznenih djela obiteljskog nasilja u RH pridonijela je koincidencija nekoliko čimbenika od kojih su najvažniji eklatantan nedostatak sveobuhvatnih preventivnih mehanizama izvan policijsko-pravosudnog sustava, uz intrinzičnu deprivaciju senzibilizacije društvene svijesti popraćenu deficitom detaljne analize uzroka nasilja.¹⁹⁶

Postojeći kaznenopravni okvir deklarira adekvatnu zaštitu žena od najekstremnijeg oblika rodno uvjetovanog nasilja, no implementacija takvih mjera u praksi nije zadovoljavajuća. Sto-

¹⁹⁶ Usp. Ljubičić, *op. cit.* u bilj. 147, str. 90.

ga zaštitu žena od femicida ne treba tražiti u inkorporaciji rodne komponente pod okrilje kaznenog djela teškog ubojstva jer ono *per se* neće rezultirati smanjenjem broja ubojstava žena. Strože kažnjavanje za ubojstvo žene neće odvratiti počinitelja od realizacije njegova nauma, dok je s aspekta žrtve visina kazne za femicid potpuno indolentna/nebitna. Koraci koji se moraju poduzeti sežu u daleko raniju fazu, prije stvaranja femicidnog ozračja, a to je dublja analiza uzroka nasilja, razvijanje adekvatnih mehanizama za procjenu i upravljanje rizikom kojim je žrtva izložena te promptno reagiranje na svaki oblik nasilja nad ženama općenito. Nasilje treba sasjeci u korijenu i anulirati prigodu za njegov rast i realizaciju. Iako su zakonodavni okviri važni, stvarna promjena ne može doći bez iskorijenjenja društvene patologije koja počiva na postulatima društvene tolerancije prema nasilju nad ženama te promjene društvene svijesti o pogibeljnosti najekstremnije manifestacije obiteljskog nasilja koja predstavlja „foaje“ femicida.

Konačno, hoće li se pojedina normativna rješenja prikloniti podvođenju rodno uvjetovanih ubojstva žene od muškarca pod nomenklaturu femicida ili kao kvalificirani oblik ubojstva bliske osobe koju je počinitelj prije zlostavljao, ostaje potpuno irelevantno, kada ni jedno nije panaceja za (sve)prisutni trend nasilja nad ženama u svome najekstremnijem obliku. Pri tome ostaje potpuno indolentno je li femicid neologizam ili dio nomenklature kaznenog djela.

SUDSKE ODLUKE:

VSRH br. III Kž 6/2023-9 od 21. 9. 2023.

VSRH br. III Kž 3/2022-5 od 18. 5. 2022.

VSRH br. I Kž 38/2022-4 od 22. 2. 2022.

VSRH br. III Kž 3/2021-7 od 9. 2. 2022.

VSRH br. III Kž 6/2021-4 od 20. 1. 2022.

VSRH br. I Kž 139/2020-5 od 27. 4. 2021.

VSRH br. Kžzd 28/2020-5 od 1. 4. 2021.

VSRH br. Kžzd 29/2020-4 od 1. 4. 2021.

VSRH br. III Kž 6/2020-8 od 24. 3. 2021.

VSRH br. I Kž 605/2019-9 od 18. 2. 2021.

VSRH br. Kž-eu 18/2020-4 od 13. 11. 2020.

VSRH br. I Kž 231/2020-8 od 29. 6. 2020.

VSRH br. III Kž 1/2020-4 od 1. 6. 2020.

VSRH br. III Kž 3/2019-11 od 20. 2. 2020.

VSRH br. I Kž 306/2019-8 od 5. 12. 2019.
VSRH br. I Kž 577/2019-4 od 6. 11. 2019.
VSRH br. I Kž-38/2019-9 od 6. 11. 2019.
VSRH br. I Kž 377/2019-8 od 16. 10. 2019.
VSRH br. III Kž 3/2018-9 od 1. 10. 2019.
VSRH br. III Kž 8/2018-5 od 4. 7. 2019.
VSRH br. I Kž 182/2019-4 od 17. 4. 2019.
VSRH br. I Kž 103/2019-8 od 16. 4. 2019.
VSRH br. I Kž 114/2019-4 od 2. 4. 2019.
VSRH br. I Kž 71/2019-4 od 13. 3. 2019.
VSRH br. I Kž 60/2018-23 od 5. 2. 2019.
VSRH br. I Kž 457/2018-8 od 4. 12. 2018.
VSRH br. I Kž 421/2018-4 od 10. 10. 2018.
VSRH br. I Kž 190/2018-4 od 4. 9. 2018.
VSRH br. I Kž-138/2018-8 od 25. 4. 2018.
VSRH br. I Kž 37/2018-4 od 7. 2. 2018.
VSRH br. III Kž 2/2017-4 od 31. 5. 2017.
VSRH br. I Kž 263/2016-4 od 23. 3. 2017.
VSRH br. I Kž 246/2016-7 od 12. 7. 2016.
VSRH br. I Kž 147/2015-6 od 20. 4. 2016.
VSRH br. I Kž 41/2016-7 od 8. 3. 2016.
VSRH br. I Kž 31/2016-7 od 17. 2. 2016.
VSRH br. I Kž 313/2015-7 od 1. 12. 2015.
VSRH br. I Kž 401/2015-4 od 29. 9. 2015.
VSRH br. III Kž 2/2015-7 od 1. 9. 2015.
VSRH br. I Kž 360/2014-11 od 26. 2. 2015.
VSRH br. I Kž 432/2014-4 od 23. 10. 2014.
VSRH br. I Kž 8/2010-6 od 29. 1. 2013.
VKSRH I Kž 237/2023-5 od 17. 10. 2023.
VKSRH br. I Kž 105/2023-9 od 17. 5. 2023.
VKSRH br. I Kž 122/2023-4 od 3. 5. 2023.
VKSRH br. I Kž 287/2022-6 od 1. 3. 2023.
VKSRH br. I Kž 1/2023-9 od 22. 2. 2023.
VKSRH I Kž-348/2022-7 od 14. 12. 2022.
VKSRH br. I Kž 244/2022-10 od 21. 9. 2022.
VKSRH br. I Kž 38/2022-4 od 22. 2. 2022.
VKSRH br. I Kžzd-5/2021-4 od 15. 7. 2021.
VKSRH br. I Kž 100/2021-14 od 6. 7. 2021.

FEMICIDE IN THE CONTEXT OF DOMESTIC VIOLENCE:
FROM NEOLOGISMS TO NOMENCLATURE OF CRIMINAL
OFFENSES

Summary

In the context of violence against women, the paper deals with the issue of femicide - such a strong word of political connotation with a hint of feminist aspiration to recognize and define gender-based murder of women committed (out of hatred) by men based only on their gender status. In an attempt to encompass all the different manifestations, femicide has surpassed its initial meaning and gone beyond a clear theoretical concept resulting in a counter-effect in its ambiguity and failure to find a unified, comprehensive, and generally accepted definition.

It is precisely the impreciseness of the concept of femicide, as well as the fear of violating the neutrality of legal provisions, that the Croatian legislator saw as a (substantial) obstacle to its incorporation into the criminal law framework. Also, the public discourse on the introduction of femicide as a special form of gender-based murder of women was occupied by antagonistic controversies. Despite the above, efforts to single out femicide in a specific category, different from other forms of murder, prevailed precisely because of the gender component as its essential determinant, and the presence of violence against women as its immanent pertinence. As a result, in recent amendments to the Criminal Code, femicide was introduced as a special crime of "aggravated murder of a female." However, under the influence of the Istanbul Convention, in 2011, the Croatian legislature has incorporated a (new) qualified form of murder of a "close person previously abused by the perpetrator," which, due to the connotation of previous violent behaviour, can be referred to as a common denominator with femicide. In the context of the above, the paper analyses the practice of the Supreme Court of the Republic of Croatia and the High Criminal Court of the Republic of Croatia from January 1, 2013, that is, from January 1, 2021, to January 1, 2024, in cases of committing the criminal offense of aggravated murder under Art. 111 para. 3 CC/11 in which the victims are women and the perpetrators are men who have previously abused the victim with whom they were in a close relationship. Due to the connotation of femicide as a "hate crime"

against women, as an essential determinant of femicide in general, the practice of the Supreme Court of the Republic of Croatia and the High Criminal Court of the Republic of Croatia was also analysed regarding the criminal offense of aggravated murder from para 4 of Art. 111 CC/11. The data of the Ministry of the Interior and the Croatian Bureau of Statistics on the trend of violence and murders of women, especially those committed by intimate partners, were also analysed. The conducted research aims to answer the question of whether adequate protection of the most extreme form of gender-based violence against women has been ensured at the normative level and in court practice, despite the omission of the term femicide from the criminal law framework.

Key words: femicide, intimate femicide, domestic violence, violence against women, intimate partner violence